

บทที่ 4

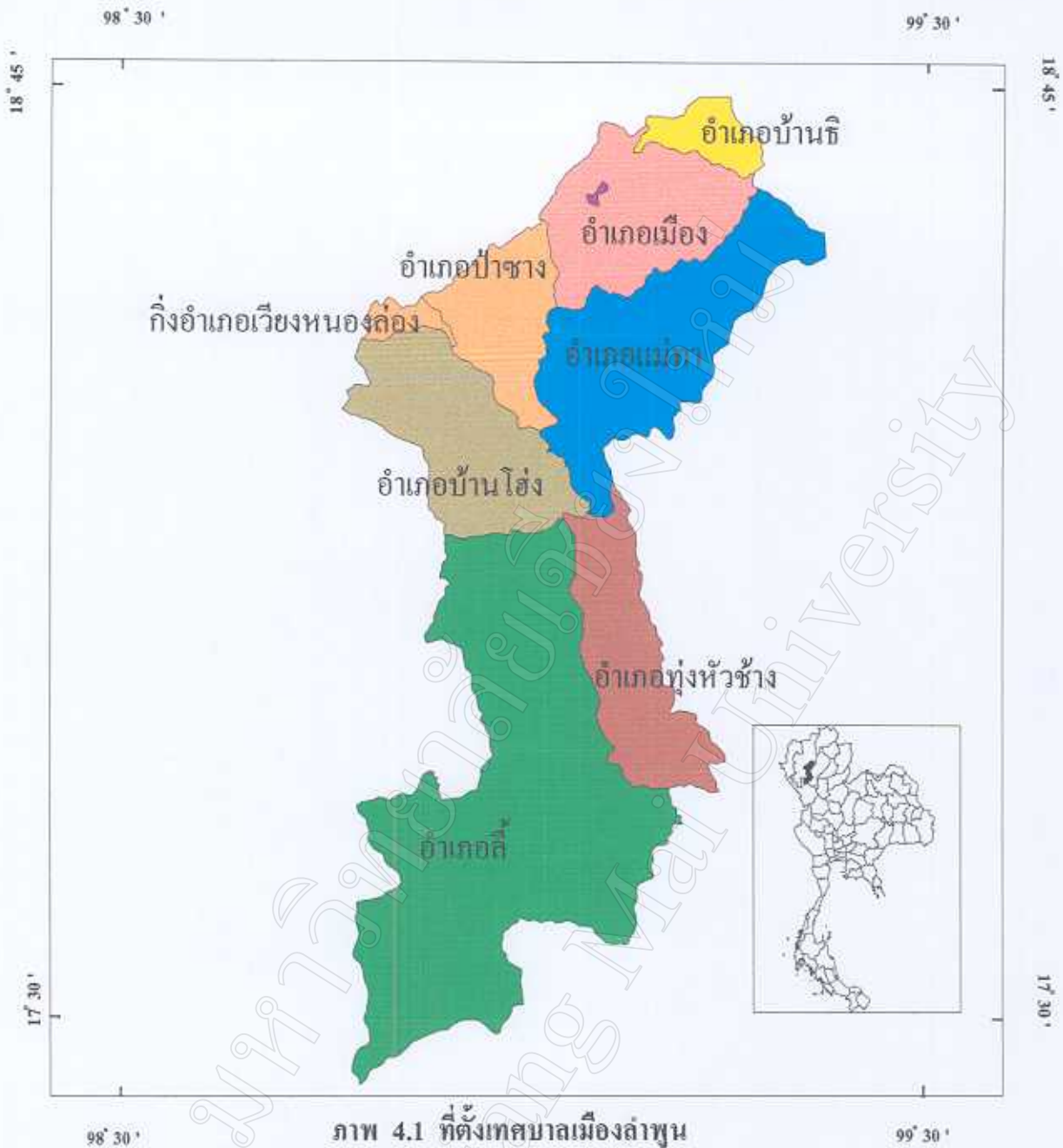
บริบททางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมืองลำพูน

จากการดำเนินการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 นั้น ในส่วนของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ การสำรวจพื้นที่เบื้องต้น และการพูดคุยสอบถามอย่างไม่เป็นทางการกับประชากรในกลุ่มต่าง ๆ ลำดับต่อไปจึงเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบริบททางพื้นที่ ซึ่งการศึกษากิจการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองลำพูนนี้ มีขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ภายในเขตเทศบาลเมืองลำพูน ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงบริบททางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมืองลำพูน รวมถึงบริบทของชุมชนย่อยภายในเขตเทศบาลเมืองลำพูนตามลำดับ ดังนี้

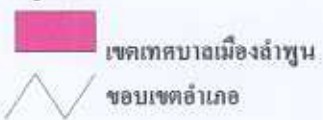
4.1 บริบททางภูมิศาสตร์ของชุมชนเมืองลำพูน

4.1.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และขนาดของพื้นที่

เทศบาลเมืองลำพูนได้จัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน พ.ศ.2479 มีตราประจำเทศบาลเป็นรูปพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของปูนียสถานที่สำคัญของเทศบาลเมืองลำพูน ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดลำพูน ในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างละติจูดที่ 18 องศา 33 ลิปดา 46 พิลิปดาเหนือ ถึง 18 องศา 35 ลิปดา 56 พิลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 98 องศา 59 ลิปดา 57 พิลิปดาตะวันออก ถึง 99 องศา 1 ลิปดา 36 พิลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ทางรถยนต์ 685 กิโลเมตร และทางรถไฟ 726 กิโลเมตร (ภาพ 4.1) ลักษณะพื้นที่ในเขตเมืองลำพูน ตั้งอยู่บนที่ราบทางทิศตะวันตกของแม่น้ำกว๋ง มีคูน้ำล้อมรอบ เนื่องจากอดีตเคยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนที่เรียกว่า “เมืองหริภุญชัย” มีถนนสายสำคัญผ่านกลางเมือง คือถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนที่ใช้ในการคมนาคมไปจังหวัดเชียงใหม่ และถนนอินทยงยศที่เชื่อมต่อจากถนนเจริญราษฎร์ มีอาคารบ้านเรือนตลอดจนอาคารพาณิชย์อยู่ขนานไปกับถนนดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และมีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือ กับตำบลเหมืองง่า ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลต้นธง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลเวียงยอง ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลต้นธงและตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (เทศบาลเมืองลำพูน, 2542)

สัญลักษณ์

- อำเภอทุ่งหัวช้าง
- อำเภอบ้านธิ
- อำเภอบ้านโฮ่ง
- อำเภอป่าซาง
- อำเภอเมือง
- อำเภอแม่ทา
- อำเภอสี
- กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง

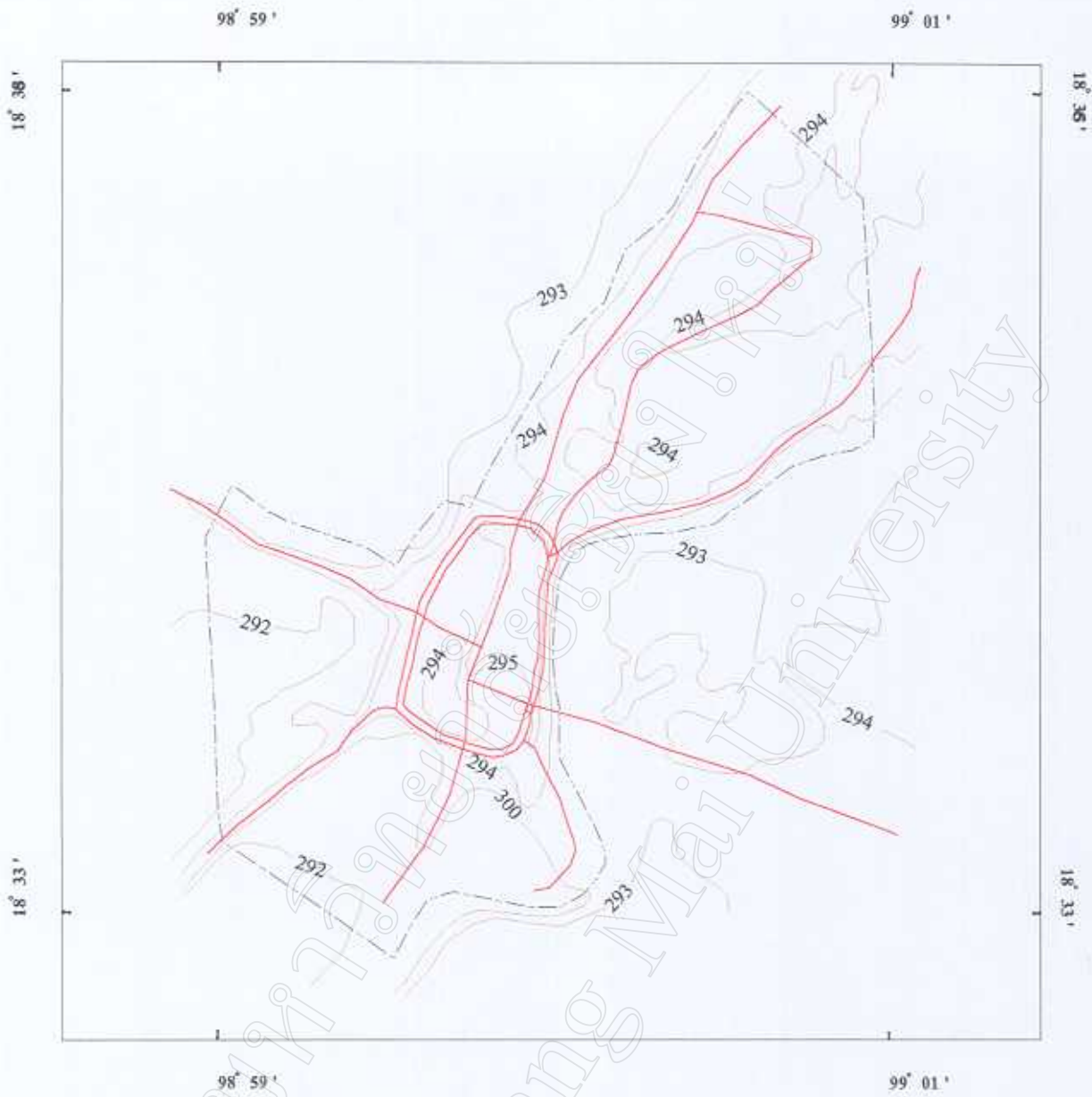
ขอบเขตของเมืองลำพูนครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 6 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ภายในเขตเมือง ประกอบด้วย ย่านการค้า สถาบันราชการ ศาสนสถาน ฯลฯ แต่ในส่วนของชุมชนได้แบ่งออกเป็นชุมชนย่อยต่าง ๆ รวม 15 ชุมชน (ภาพ 4.2) คือ ชุมชนไก่อั่ว ชุมชนสันป่ายางหลวง ชุมชนบ้านท่า - ท่านาง ชุมชนประตูลี้ ชุมชนพระคงถาญี ชุมชนสันป่ายางหน่อม ชุมชนจามเทวี ชุมชนมหาวัน ชุมชนหนองเส็ก ชุมชนช่างฆ้อง ชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม ชุมชนสันดอนรอม ชุมชนสวนดอก ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ และชุมชนบ้านหลวง

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

เทศบาลเมืองลำพูนตั้งอยู่บนที่ราบน้ำท่วมถึงริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำกวัง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งที่ราบลุ่มเชียงใหม่ - ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำกวัง มีระดับความสูงประมาณ 292 - 295 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ภาพ 4.3) มีความลาดเอียงส่วนใหญ่อยู่ระหว่างร้อยละ 0 - 2 บริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำกวังและฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิง และอยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่มาทางทิศใต้ประมาณ 27 กิโลเมตร บริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนภายในกำแพงเมืองจะมีระดับความสูงกว่าพื้นที่โดยรอบและเชื่อมต่อกับพื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านเหนือ ที่ระดับพื้นที่ใกล้เคียงกันเป็นแนวยาวขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งขนานกับลำแม่น้ำกวังในแนวเหนือใต้ โดยมีพื้นที่ลุ่มภายในเขตเทศบาลอยู่โดยรอบทั้งทางฝั่งทิศตะวันตกทิศตะวันตกเฉียงใต้ทิศใต้และทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขตเทศบาล ซึ่งระดับพื้นที่ต่ำกว่าระดับแนวถนนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของแนวเขตเทศบาลจะปรากฏเป็นแอ่งที่ต่ำ ซึ่งมีขอบสูงกั้นอยู่โดยรอบเป็นแนวขวางกั้นการระบายน้ำลงสู่ลำแม่น้ำกวัง (พรชัย สุตัน ไชยณรงค์, 2538)

สำหรับภูมิอากาศนั้น เทศบาลเมืองลำพูนตั้งอยู่ในภาคเหนือ ซึ่งตามตำแหน่งที่ตั้งจะอยู่ในเขตร้อนที่ค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่นซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งนำฝนมาตกและลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่นำความแห้งแล้งและความหนาวเย็นพัดผ่านมาให้ ในฤดูหนาวจึงมีอากาศค่อนข้างเย็น และเนื่องจากอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินห่างไกลจากทะเลและมหาสมุทร ประกอบกับ สภาพภูมิประเทศเป็นป่าเขาที่สลับซับซ้อนจึงมีฤดูแล้งที่ยาวนานและมีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน จากสภาพดังกล่าวจัดอยู่ในลักษณะภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Savanna) ที่มีสภาพอากาศร้อนเกือบตลอดปี และมีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นในฤดูหนาวช่วงสั้น ๆ (ประมาณ 3 - 4 เดือน) เขตเมืองลำพูนมีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างเด่นชัด 3 ช่วง คือ ช่วงเดือนมีนาคมกับเมษายนมีอากาศร้อนเป็นฤดูร้อนและอาจเกิดพายุขึ้นได้ ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมมีฝนตกชุกเป็นฤดูฝน ในช่วงฤดูฝน 6 เดือนนั้น อากาศไม่ร้อนจัดเท่ากับในฤดูร้อนและไม่หนาวเย็นเท่า

ภาพ 4.3 ลักษณะภูมิประเทศในเขตเมืองลำพูน

สัญลักษณ์

ฤดูหนาวคือมีอุณหภูมิปานกลางอยู่ระหว่างสองฤดู และช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็นเป็นฤดูหนาว ซึ่งฤดูหนาวและฤดูร้อนนั้นเป็นฤดูแล้งซึ่งมีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 6 เดือน

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีของจังหวัดลำพูนเท่ากับ 26.1 องศาเซลเซียส มีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 32.9 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุดคือเดือนเมษายน โดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 38.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 20.4 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดคือเดือนมกราคม โดยมีค่าเท่ากับ 14.0 องศาเซลเซียส ในเขตเมืองลำพูนมีฝนตกทุกเดือน โดยมีปริมาณฝนเฉลี่ย 973.3 มิลลิเมตรต่อปี ฝนตกโดยเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 105 วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายนโดยมีปริมาณฝน 336.3 มิลลิเมตร และเดือนที่มีฝนน้อยที่สุดคือเดือนมกราคมและเดือนเมษายน โดยมีปริมาณฝน 1.8 มิลลิเมตร และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อเดือน 80.50 มิลลิเมตร (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538)

4.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูน

1) ทรัพยากรน้ำ ชุมชนเมืองลำพูนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากการเลือกตั้งถิ่นฐานและสร้างเมืองขึ้นบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปิงและแม่น้ำกวัง เพื่ออาศัยน้ำในการดำรงชีวิตและการเกษตร โดยในตัวเมืองลำพูนมีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือ แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวัง ซึ่งแม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายสำคัญ ที่ไหลอยู่ในหุบเขาระหว่างทิวเขาดอนนงชัยกลางกับทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก มีต้นน้ำอยู่ที่คอยด้วยในเทือกเขาแดนลาว ในเขตตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากต้นกำเนิดแม่น้ำปิง ไหลลงมาทางทิศใต้ผ่านอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอแมริ่ม อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง ถึงอำเภอเมืองลำพูน ก่อนที่จะไหลเข้าเขตจังหวัดตากบรรจบกับแม่น้ำวัง แล้วไหลต่อไปทางใต้ผ่านอำเภอเมืองกำแพงเพชร บรรจบกับแม่น้ำน่านที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 715 กิโลเมตร แม่น้ำปิงเป็นเขตแดนระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเป็นระยะทางประมาณ 58 กิโลเมตร ในจังหวัดลำพูนลำน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำปิงโดยเรียงจากทางเหนือจดใต้ คือน้ำแม่ทา แม่น้ำกวัง แม่น้ำลี ห้วยแม่ตาล ห้วยแม่หาด แม่น้ำก้อ และลำน้ำที่ไม่มีชื่ออีกเป็นจำนวนมาก

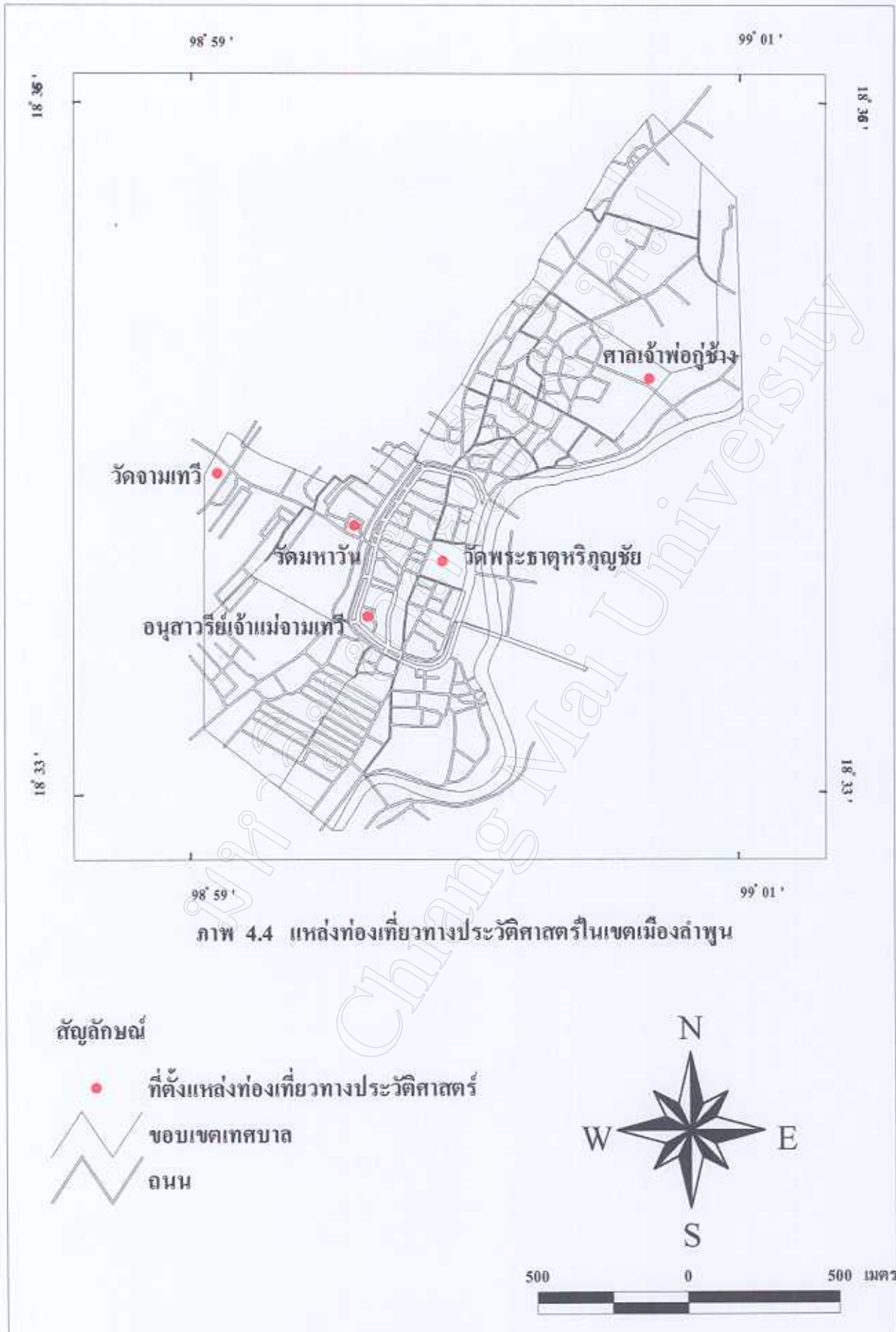
ปัจจุบันสภาพลำน้ำปิงในเมืองลำพูนอยู่ในระดับที่ไม่ดี ดิ่งของแม่น้ำปิงซึ่งอยู่ในเขตเมืองลำพูนส่วนใหญ่เป็นส่วนใหญ่ที่ถูกกระแสน้ำกัดเซาะ ในแม่น้ำปิงหลายแห่งมักมีเกาะซึ่งเกิดจากทรายที่กระแสน้ำพัดพามาทับถมไว้ บนเกาะส่วนใหญ่และริมตลิ่งมีวัชพืชขึ้นรก หลาย ๆ แห่งได้พบว่ามีการนำเอาขยะไปทิ้งลงในลำน้ำ ในฤดูฝนพื้นที่ริมลำน้ำปิงหลายแห่งถูกน้ำจากลำน้ำไหลล้นเข้า

ท่วม ในด้านคุณภาพน้ำพบว่าค่าพีเอชอยู่ในช่วงที่เป็นกลางหรือด่างเล็กน้อยคือ 7.2 – 8.0 มีสารแขวนลอยต่ำ มีออกซิเจนละลายอยู่ในปริมาณสูงเพียงพอต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำ

ส่วนแม่น้ำกวัง ซึ่งมีความผูกพันกับชุมชนเมืองลำพูนอย่างมากนั้น มีต้นน้ำอยู่ที่คอยผีปันน้ำ (หรือคอยนางแก้ว) และคอยมด แล้วไหลลงสู่ที่ราบเชิงใหม่ - ลำพูน ผ่านอำเภอคอยสะเก็ด อำเภอสันทรายและอำเภอเมืองลำพูน แล้วบรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านสบกวัง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน แม่น้ำกวังมีความยาวประมาณ 110 กิโลเมตร มีลำน้ำสาขาที่สำคัญคือน้ำแม่ทา แม่น้ำกวังมีพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 1,740 กิโลเมตร สถิติที่สำคัญของแม่น้ำกวังจากศูนย์อุทกวิทยาที่ 1 กองอุทกวิทยา กรมชลประทาน คือ ระดับน้ำสูงสุดที่เคยปรากฏ 4.31 เมตร (19 ก.ย. 2537) ปริมาณน้ำไหลสูงสุดที่เคยปรากฏ 157.44 ลูกบาศก์เมตร/วินาที และปริมาณน้ำรายปีเฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 – 2534 เท่ากับ 706.97 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปัจจุบันสภาพลำน้ำกวังในเมืองลำพูนอยู่ในระดับที่ไม่ดี และเนื่องจากเป็นแม่น้ำสายหลักที่รองรับน้ำเสียจากชุมชนเมืองลำพูน โรงพยาบาลหริภุญชัย และนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ สภาพของน้ำในลำน้ำช่วงที่ยังไม่ผ่านนิคมอุตสาหกรรมลำพูนและชุมชนเมืองลำพูน กับช่วงที่หลังจากผ่านนิคมอุตสาหกรรมและชุมชนจึงมีสีที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ หลังจากผ่านนิคมอุตสาหกรรมสีจะดำคล้ำ ในลำน้ำกวังยังมีน้ำอยู่ปริมาณมาก แต่บางช่วงมีผักตบชวาและวัชพืชขึ้นรก

2)ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนและนันทนาการ ในเขตเมืองลำพูนนั้น มีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติอยู่น้อย เพราะเป็นเมืองขนาดเล็ก ขอบเขตเมืองครอบคลุมพื้นที่เพียง 6 ตารางกิโลเมตร แต่พบว่ามีทรัพยากรประเภทศิลปกรรม ผลิตและกิจกรรมต่าง ๆ อยู่มากมาย ซึ่งมีทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่แล้วหรือมีศักยภาพที่พัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากเมืองลำพูนเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต และเป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ มีอายุกว่า 1,300 ปี ภายในเขตเทศบาลเป็นเขตเมืองเก่าจึงมีโบราณสถาน โบราณวัตถุหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่หลายแห่ง (ภาพ 4.4) ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประเพณีต่าง ๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมเมืองลำพูน และสถานที่ที่มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ควรแก่การอนุรักษ์และจัดการใช้อย่างเหมาะสมในเมืองลำพูนสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ภูมิทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำกวัง ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนา ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย กู่ช้าง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ร่องรอยกำแพงเมือง - ประตูเมืองโบราณ วัดจามเทวี วัดมหาวัน วัดคงคามณี ส่วนประเภทวัฒนธรรม ผลิตและกิจกรรม ได้แก่ เทศกาลลำไย ประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำพระรอดลำพูน ประเพณีรดน้ำดำหัว เป็นต้น

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มาเที่ยวชมเมืองลำพูนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้สภาพเศรษฐกิจภายในเขตเทศบาลและจังหวัดลำพูนดีขึ้นตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม โบราณสถานหรือสถานที่สำคัญบางแห่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมขาดการบูรณะปรับปรุง จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการฟื้นฟูบูรณะให้มีสภาพที่ดีขึ้นและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ดังเดิมต่อไป

3)สถานะทางอากาศและเสียง แหล่งกำเนิดของมลสารทางอากาศในเขตเมืองลำพูน แบ่งออกได้เป็น แหล่งกำเนิดที่เคลื่อนที่ได้และแหล่งกำเนิดที่อยู่กับที่ โดยจำนวนยานพาหนะที่จดทะเบียนกับสำนักงานขนส่งจังหวัดลำพูน ซึ่งจะเห็นได้ว่ารถส่วนใหญ่ที่มาจดทะเบียนเป็นรถจักรยานยนต์ รองลงมาเป็นรถบรรทุกส่วนบุคคล และรถนั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 ที่นั่ง ตามลำดับ ซึ่งในเขตเมืองลำพูนมีกิจกรรมที่ดึงดูดการจราจรอยู่หลายแห่ง เพราะเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการต่าง ๆ สถานศึกษา และตลาดสด (ตาราง 4.1 และ ภาพ 4.5) ส่วนมลพิษทางอากาศจากแหล่งที่อยู่กับที่ ที่สำคัญได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรม โรงฆ่าสัตว์ โรงน้ำแข็ง และการเผาถ่านแข็ง

ตาราง 4.1 ตำแหน่งที่มีกิจกรรมดึงดูดการจราจร

ประเภท	ลำดับที่	สถานที่
ตลาด	1	ตลาดเทศบาล
	2	ตลาดหนองดอก
สถานศึกษา	3	โรงเรียนจักรคำคณาทร
	4	โรงเรียนมงคลวิทยา
	5	โรงเรียนสวนบุญโญปถัมภ์
	6	วิทยาลัยเทคนิคลำพูน
	7	โรงเรียนเทศบาลประตูลี้
	8	โรงเรียนเลาหจิตรวิทยา
	9	โรงเรียนอนุบาลลำพูน
	10	โรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหนอง
สถานที่ราชการที่สำคัญ	11	ที่ทำการไปรษณีย์
	12	สถานีตำรวจ
	13	ศาลากลางจังหวัด
	14	เทศบาลเมืองลำพูน

ภาพ 4.5 บริเวณที่มีกิจกรรมดึงดูดการจราจรในเขตเมืองลำพูน

สัญลักษณ์

- บริเวณที่มีกิจกรรมดึงดูดการจราจร
- เขตเทศบาล
- ถนน

จากข้อมูลการสำรวจสภาพอากาศและเสียงภายในเขตเทศบาล (มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2538) พบว่า ความเข้มข้นของสารพิษในบรรยากาศบริเวณที่มีการจราจรหนาแน่นยังไม่เกินค่ามาตรฐาน แต่ก็อาจจะเป็นปัญหาในอนาคตได้ สำหรับความเข้มข้นของฝุ่นละอองในบรรยากาศพบว่า มีค่าใกล้เคียงกับค่ามาตรฐาน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับเสียงรบกวนจากยานพาหนะในบริเวณที่มีการจราจรหนาแน่น โดยระดับเสียงรบกวนใกล้เคียงกับค่ามาตรฐาน และปัญหาเค็ดร้อนรำคาญจากเสียงดนตรีของสถานบริการร้านอาหาร จากเสียงเครื่องจักรกลจากกลิ่นสารเคมีจากโรงงาน กลิ่นและเสียงจากการเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร เป็นต้น

4)ด้านภูมิทัศน์ของเมือง สามารถแบ่งออกเป็นภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในด้านภูมิทัศน์ทางธรรมชาตินั้นภายในเขตเมืองลำพูน มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และมลภาวะทางทัศนียภาพอยู่พอสมควร โดยเฉพาะเขตชุมชนหนาแน่น เช่น ปัญหาการตั้งวางขายสินค้า หรือประกอบธุรกิจบางประเภทบริเวณไหล่ทาง ทางเท้าหรือที่สาธารณะมีเพิ่มมากขึ้น ปัญหาการติดตั้งป้ายโฆษณาหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ปัญหาการบรรทุก กววด หิน ดิน ทราย บรรทุกเกินอัตราทำให้กววด หิน ดิน ทราย ตกหล่นลงพื้นถนน ก่อให้เกิดความไม่สะอาดและอาจเป็นอันตรายหรืออุบัติเหตุแก่ผู้ใช้รถใช้ถนน ปัญหาการทิ้งขยะมูลฝอยในสถานที่สาธารณะและนอกภาชนะรองรับ ปัญหาการจอดยานยนต์ของถนนบางสายยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เนื่องจากทางเทศบาลยังไม่ได้จัดเก็บค่าธรรมเนียมการจอดยานยนต์ของถนนสายดังกล่าว (ในขณะนี้ได้ดำเนินการจัดเก็บค่าธรรมเนียมถนนสายสำคัญบางสายเท่านั้น เช่น ถนนอินทขยส, ถนนรอบเมืองนอก, ถนนรอบเมืองใน, หน้าตลาดสดหนองดอก, ถนนวังขวา และถนนไชยมงคล)

ส่วนในด้านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม อันได้แก่ วิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมที่เกิดจากการสั่งสมทางด้านวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ของชุมชนจนก่อรูปเป็นระบบสังคมชุมชนนั้น เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชน ทั้งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนและความขัดแย้งในครอบครัว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากค่านิยมทางสังคมที่กำลังเริ่มเปลี่ยนแปลง จากการมุ่งพัฒนาทางเศรษฐกิจ จนละเลยวิถีชีวิตของชุมชนที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันกลับมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้ามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น ที่ทำให้เจ้าของที่ดินเริ่มแสวงหาผลกำไรจากการก่อสร้างห้องเช่า หอพัก แล้วก่อให้เกิดปัญหาต่อเพื่อนบ้าน เช่น การส่งเสียงดัง การแย่งใช้น้ำ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านที่ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ตลอดจนการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุในครัวเรือนในด้านค่านิยมของการฟุ่มเฟือย การขาดความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น

5)สาธารณสมบัติและสาธารณสถานของชุมชน

-โรงเรียน ในเขตเมืองลำพูนมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 4 แห่ง ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 4 แห่ง ระดับอุดมศึกษา จำนวน 1 แห่ง สำหรับโรงเรียนในสังกัดเทศบาลมีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนชุมชนสันป่ายางหลวง โรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหนอง โรงเรียนเทศบาลประตูสี่ และโรงเรียนเทศบาลจามเทวี โรงเรียนในสังกัดเทศบาลดังกล่าวเปิดสอนทั้งในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ขณะนี้เปิดสอนที่โรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหนอง ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาล ซึ่งผู้อยู่อาศัยในเมืองลำพูนส่วนใหญ่จะให้บุตรหลานศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในละแวกชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ปกครองในชุมชน

-วัดและฌาปนกิจสถาน ในเขตเมืองลำพูน มีวัดอยู่ 19 แห่ง และฌาปนกิจสถาน 2 แห่ง ประชาชนในเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน จึงทำให้มีโอกาสพบปะกัน ในวัดพระและวันสำคัญทางศาสนา รวมถึงการร่วมปฏิบัติในพิธีสำคัญทางศาสนาหรือกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น

4.1.4 การคมนาคมติดต่อกับภายนอก

การคมนาคมติดต่อกับภายนอกของชุมชนเมืองลำพูนที่สำคัญได้แก่ การคมนาคมทางถนน และทางรถไฟ ส่วนทางอากาศจังหวัดลำพูนไม่มีสนามบิน ส่วนสนามบินที่อยู่ใกล้ที่สุดคือ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ ซึ่งห่างจากเทศบาลเมืองลำพูนประมาณ 30 กิโลเมตร

1)การคมนาคมทางรถไฟ ในเขตเมืองลำพูนจะมีทางรถไฟกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ ผ่านทางด้านตะวันออก และมีสถานีรถไฟจังหวัดลำพูนอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ สถานีรถไฟจังหวัดลำพูนเป็นสถานีที่มีความสำคัญมากกว่าสถานีอื่น ๆ ในลำพูน ก่อนที่จะมีการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เสร็จในปี พ.ศ.2516 การรถไฟมีความสำคัญในการเดินทางระหว่างลำพูนถึงอำเภอแม่ทาและกรุงเทพฯ ทำให้ลำพูนเป็นเสมือนเมืองผ่านสำหรับการให้บริการทางรถไฟ การคมนาคมขนส่งทางรถไฟจึงมีความสำคัญค่อนข้างน้อย

2)การคมนาคมทางถนน ได้รับความนิยมากที่สุด เพราะมีโครงข่ายเชื่อมโยงอย่างทั่วถึงและเดินทางได้สะดวกรวดเร็ว (รูป 4.6) มีถนนสายสำคัญหลายสายที่พุ่งออกมาจากศูนย์กลาง

เมือง เป็นรัศมีไปตามพื้นที่อื่น ๆ ภายนอกเขตเมืองลำพูน อันได้แก่ ทิศเหนือ ที่มีถนนเจริญราษฎร์ เป็นถนนที่เชื่อมต่อจากถนนอินทยศไปสู่เมืองเชียงใหม่ มีอาคารพาณิชย์และที่อยู่อาศัยหนาแน่น ซึ่งกำลังขยายตัวขึ้นไปทางเหนือในอัตราสูงที่สุด รวมทั้งเป็นถนนที่มีปริมาณการจราจรสูงที่สุดของ จังหวัดลำพูน ทิศใต้ มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 เชื่อมต่อกับถนนรอบเมืองในและถนนรอบ เมืองนอก ไปยังอำเภอ ป่าซาง บ้านโฮ้งและ ถ้ำ ทิศตะวันตก มีถนนจอมเทวี หรือทางหลวงจังหวัด หมายเลข 1015 เชื่อมต่อกับถนนอินทยศไปสู่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นเส้นทางที่ ไปต่อจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ และทิศตะวันออก มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 114 เชื่อมต่อระหว่าง ถนนอิน ทยศ ไปบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ไปเชียงใหม่ - ลำปาง โดยถนนสาย สำคัญเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีถนนซอยเชื่อมต่ออย่างทั่วถึงและเป็นถนนที่ลาดยางทุกสาย

4.2 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองลำพูน

ในบรรดาเมืองที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบอนุภาคนานับว่าเมืองลำพูนเป็นเมืองที่เก่าแก่ที่สุด โดยได้รับการสถาปนาเป็นเมืองเมื่อประมาณ 1,400 ปีมาแล้ว และอาจกล่าวได้ว่าเป็นเมืองสำคัญที่สุด ในบริเวณที่ราบ “เชียงใหม่ – ลำพูน” มาได้อย่างน้อย 700 ปี หรือจนกระทั่งพ่อขุนเม็งรายสร้าง เมืองเชียงใหม่ขึ้นมาสำเร็จ

4.2.1 เมืองลำพูนเมื่อแรกสร้างในสมัยหริภุญไชย

ความคิดริเริ่มในการสร้างเมืองลำพูนจากตำนานจอมเทวีวงศ์ กล่าวถึง เมื่อปี พ.ศ.1200 ฤาษี สององค์ คือ พระवासเทพฤาษี สถิตแห่งเขาสุเทพ (เชียงใหม่) และพระสุกกทันตฤาษีแห่งเขาสมอ คอน (ลพบุรี) ทั้งสองฤาษีได้แผ่บารมีอาศัยแรงงานชาวมอญจากเมืองลพบุรีจำนวนหนึ่งขึ้นไปช่วย สร้างเมืองลำพูน จนสำเร็จเมื่อปี พ.ศ.1203 เมืองนี้ตั้งอยู่ระหว่างลำน้ำสองสายคือลำน้ำปิงทางทิศ ตะวันตกและลำน้ำกวางทางทิศตะวันออก ความมุ่งหมายในการสร้างเมืองลำพูนสันนิษฐานได้ว่า สร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นแหล่งขยายอารยธรรมของอาณาจักรที่รุ่งเรืองของละโว้ไปทางทิศเหนือ ไปสู่ ชนที่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งตามตำนานได้กล่าวถึง เมงคบุตร หรือชาติพันธุ์เม้ง (เป็นกลุ่มชนเผ่าสกุลมอญในสุวรรณภูมิ ภาคเหนือ อันเป็นสาขาหนึ่งของเผ่ามอญเขมรจากอาณาจักร พนมที่อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงมานานแล้ว) ตำนานดังกล่าวให้ภาพว่า เมื่อฤาษีवासเทพสร้าง เมืองในลุ่มน้ำปิงจึงให้พวกเมงคบุตรเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า

“พระวาสุเทพดาณีนัน จึงได้สร้างเมืองหนึ่งในสถานที่ใกล้เชิงบรรพต เพื่อให้เป็นนิวาสสถานแห่งสองสามีภริยานัน แล้วก็ราชาภิเษกเจ้าอังกูริสิกุมารแลอภิเษกนางมัญชุสวดีกุมารีให้เป็นราชเทวี แล้วให้มนุษย์ทั้งหลายพวกหนึ่งที่เกิดในรอยเท้าเนื้อ ให้เป็นบริวารของพระราชธาแลพระราชเทวีนัน” (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2543)

หากสังเกตข้อความข้างต้นจะพบว่า มีคนสองกลุ่มคือ เมงคนบุตรและคนที่เกิดในรอยเท้าเนื้อ เมงคนบุตรมีสถานะดีกว่าคนที่เกิดบนรอยเท้าเนื้อ เพราะได้มาอยู่ด้วยกับพระราชธา ส่วนคนที่เกิดในรอยเท้าเนื้อดูต่ำต้อยกว่า เพราะให้เป็นบริวารของพระราชธา ซึ่งคนที่เกิดในรอยเท้าเนื้อหรือสัตว์นั้น น่าจะหมายถึงลัวะ เพราะ เม็ง ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือมาช้านานแล้ว กับ ลัวะ ซึ่งเป็นคนพื้นเมือง เป็นชนเผ่าโบราณที่เคยอยู่ในที่ราบลุ่มน้ำปิงด้วยกัน ดำนวนจามเทวีวงศ์จึงได้กล่าวถึงคนสองชาติพันธุ์พร้อม ๆ กัน

การเลือกสถานที่ตั้งของเมืองลำพูนคำนึงถึงความอยู่ใกล้ชิดกับหมู่บ้านและผู้คนหลาย ๆ หมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณนั้นอยู่แล้วและให้ใกล้กับลำน้ำ เพื่อความสะดวกในการนำน้ำมาใช้ในการอยู่อาศัยและถือเป็นทางสัญจรเชื่อมการตั้งเมืองทั้งหลายในสมัยโบราณอีกด้วย เมื่อสร้างเสร็จแล้วดาณีนันทั้งสององค์ก็ได้ติดต่อขอให้พระมหากษัตริย์แห่งกรุงละโว้แพร่อารยธรรมไปที่นั่นด้วย พระเจ้ากรุงละโว้ได้แต่งตั้งให้พระธิดาของพระองค์นามว่า “จามเทวี” ขึ้นไปครองเมือง ทำให้ไพร่หรือทาสหรือมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมจากหลายชาติพันธุ์ อันประกอบด้วย ลัวะ เม็ง และชาวละโว้ พระนางจามเทวีได้นำธรรมเนียมประเพณีและโบราณวัตถุของขอมขึ้นไปด้วย เช่น การอัญเชิญพระแก้วขาว (เสด็จกมณี) ขึ้นไปประดิษฐานเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง และระหว่างที่ครองเมืองพระนางได้สร้างวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นมาอีกหลายวัด อาทิ วัดกู่ละมั่ง (วัดรมณีสราญ) วัดประตูลี้ (วัดสังฆาราม) และวัดมหาสารคาม และกู่ช้าง กู่ขาวางเขียว เป็นต้น เมื่อพระนางสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้มีเจ้าเมืองสืบเชื้อสายมาหลายสาย มีการก่อสร้างวัตถุทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น เช่น วัดพระธาตุหรือทาส ปัจจุบันเป็นวัดที่ใหญ่และมีความสำคัญที่สุดในเมืองลำพูน นอกจากนี้ในเมืองลำพูนยังมีโบราณสถานและวัตถุเหลืออยู่ เป็นหลักฐานของการเป็นเมืองเก่าแก่ คือ วัดจามเทวี วัดพระธาตุหรือทาส และวัดมหาวัน เป็นต้น

เนื่องจากเป็นเมืองที่เล็ก ที่มีได้ตั้งขึ้นเพื่อแพร่อิทธิพลทางอาณาจักร เมืองลำพูนหรือขณะนั้นชื่อว่าหรือทาสจึงถูกคุกคามจากชุมชนที่ใหญ่กว่า ทำให้ความเจริญเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ จนกระทั่ง ปี พ.ศ.1824 พ่อขุนเม็งรายกษัตริย์ที่มีอิทธิพลมากในสมัยนั้นซึ่งมีเมืองหลวงที่เมืองเชียงใหม่ได้ยatraมาทางทิศตะวันตกและเมื่อพบเมืองลำพูนก็เข้าตีเป็นเมืองขึ้น ภายหลังได้ขยับที่ประทับไปทางทิศเหนือ จนไปพบทำเลที่ถูกต้องใจมาก จึงได้ก่อสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นมา เป็นเมืองหลวงของแคว้น

ล้านนาไทย เป็นที่ประทับของกษัตริย์ที่ครอบครองเมืองทางเหนืออีก 8 เมือง เมืองนี้มีอาณาเขตกว้างขวางอยู่ริมแม่น้ำปิง และมีทิวทัศน์สวยงามรอบด้าน กษัตริย์ที่ครอบครองเมืองเชียงใหม่ได้ก่อสร้างรวบรวมและสะสมอารยธรรมขึ้นมาเป็นของล้านนาไทย ได้นำช่างศิลป์และสิ่งที่ดีงามมาจากที่ต่าง ๆ เมืองเชียงใหม่จึงได้กลายเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมทางภาคเหนือ จึงพบว่าปลายสมัยทวารวดีเริ่มปรากฏชุมชนคนไทยที่บ้านท่าข้ามเป็นไพร่เมืองทวารวดี ดังความว่า

“...ในตำบลนั้นมีบ้านไทยอยู่บ้านหนึ่ง ชาวทมิฬให้พวกคนไทยเป็นนายเรือข้ามแม่น้ำฝางคนที่ไปด้วยเรือจำเดิมแต่นั้น ที่นั่นเกิดชื่อว่า ตระกูลท่าข้ามมาจนทุกวันนี้...” (สรวิศ อ่องสกุล, 2543)

การเป็นศูนย์กลางของเมืองเชียงใหม่ทำให้เมืองลำพูนตกเป็นเมืองรอง ยืมนานวันความเป็นรองก็มีมากขึ้นตามลำดับ การอยู่ในบริเวณเดียวกันทำให้เห็นข้อแตกต่างได้เด่นชัด ประกอบกับการรบพุ่งระหว่างกลุ่มชนที่ใหญ่กว่า เช่น สยามกับพม่า ทำให้อาณาจักรล้านนาที่อยู่ตรงกลางเปลี่ยนการปกครองหลายครั้ง ประเทศใหญ่กว่าทั้งสองต่างพยายามยึดเมืองเชียงใหม่และลำพูนเป็นพวก ภายหลังการรบพุ่งแต่ละครั้งมักมีการด่อนประชาชนไปมาก กล่าวคือพอเมืองเชียงใหม่แพ้สงครามพม่าก็ด่อนผู้คนไปพอสยามชนะก็ด่อนกลับมาเชียงใหม่ ครั้งหนึ่งเมื่อพม่าชนะสงครามได้ด่อนผู้คนจากเมืองลำพูนไปหมดสิ้นจนลำพูนกลายเป็นเมืองร้าง จนกระทั่งหลายสิบปีต่อมาเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่จึงได้อพยพไพร่พลของพญาของจากเมืองของมาอยู่ที่เมืองลำพูน เมืองลำพูนจึงได้เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง (แสวง มาละแซม, 2544) ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

กล่าวได้ว่า ประชากรในรัฐทวารวดี ประกอบด้วย ชชาติพันธุ์ผสม คือ ชาวเม็งและลาวะ ซึ่งเป็นชาติพันธุ์เดิม และเมื่อกรุงละโว้แพร่อารยธรรมมาถึงจึงปรากฏชาติพันธุ์ของชาวละโว้ และต่อมาภายหลังคือราวปลายสมัยทวารวดีค่อย ๆ ปรากฏกลุ่มคนไทย

4.2.2 เมืองลำพูนก่อนการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวยอง (พ.ศ.2101 – 2347)

ราว พ.ศ.1835 จนกระทั่ง พ.ศ.2101 เมืองลำพูนตกอยู่ภายใต้อำนาจของพญามังราย และถูกลดความสำคัญทางด้านการเมืองลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของเชียงใหม่ ในสมัยนั้นเชียงใหม่ได้ส่งเจ้าขึ้นรองมาครอบครองเมืองลำพูน และในราว พ.ศ.2068 เป็นต้นมา ความเสื่อมและความอ่อนแอของกษัตริย์ราชวงศ์มังรายทำให้พม่าเข้ามามีอำนาจนับแต่นั้นมา ในระยะที่พม่าปกครองล้านนา ได้ให้ความสำคัญกับเมืองลำพูนน้อยมากเมื่อเทียบกับเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน เมือง

แพร่ และเมืองน่าน ดังจะเห็นได้จากการที่พม่าแต่งตั้งเจ้าเมืองขึ้นปกครอง ส่วนเมืองลำพูนไม่ปรากฏชัดว่าพม่าแต่งตั้งให้ใครเป็นผู้ดูแลปกครอง เพราะลำพูนเป็นส่วนหนึ่งของเชียงใหม่และปล่อยให้ผู้นำท้องถิ่นดูแล แต่ยังคงมีชุมชนผู้คนและวัดวาอารามอยู่บ้าง เพราะปรากฏว่าในปี พ.ศ.2271 มีพิธียกฉัตรพระราชอุทริภุชยและในปี พ.ศ.2282 ไฟไหม้เมืองลำพูนด้านใต้วัดพระราชอุทริภุชย

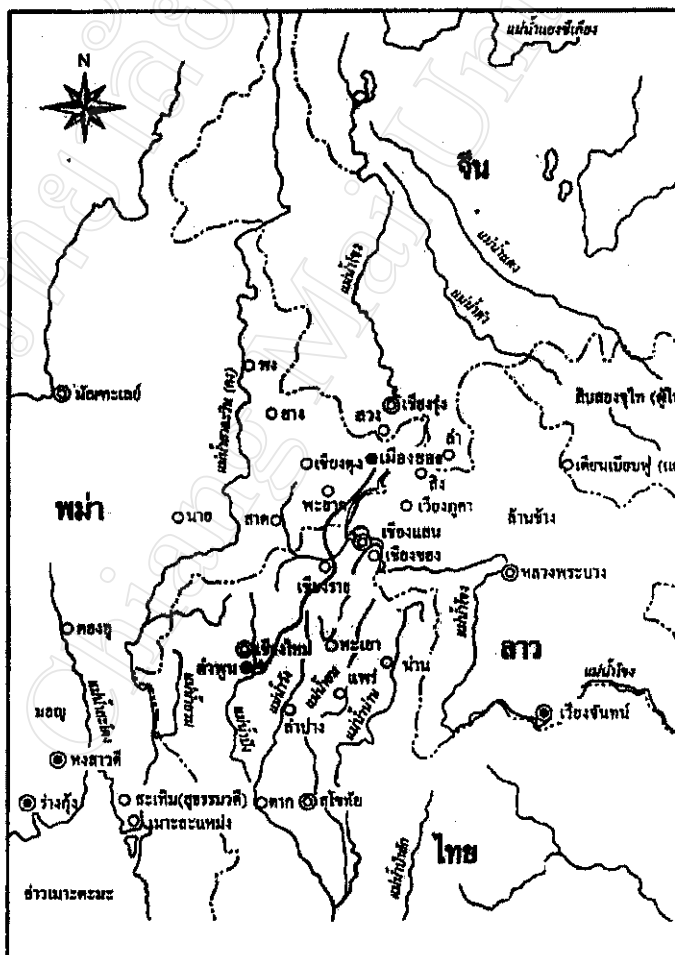
เนื่องจากพม่าไม่ได้มีอำนาจครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดอย่างทั่วถึง ทำให้ผู้นำท้องถิ่นที่ลำพูนได้ฉวยโอกาสและหาจังหวะก่อความไม่สงบและแข็งข้อกับพม่าอยู่หลายครั้ง จนเมืองลำพูนในระยะที่พม่ามีอำนาจมีสภาพที่สับสนวุ่นวายไม่ปกติสุข ผู้คนถูกผู้นำท้องถิ่นชักชวนเกณฑ์เข้าเป็นพวก สู้รบกัน บางส่วนก็หลบหนีภัยไปอยู่ในที่ปลอดภัยกว่า จึงคาดว่าจำนวนผู้คนในแถบเมืองลำพูนเบาบางลงไปมาก

4.2.3 เมืองลำพูนหลังจากการเสื่อมอำนาจของพม่า

แม้ว่าราวปี พ.ศ.2317 ผู้นำท้องถิ่น เช่น พญาจำบ้าน พญาภาวิละ จะสามารถลดอิทธิพลของพม่าในบริเวณเชียงใหม่ และลำพูนลงไปบ้าง แต่ผู้คนในแถบเมืองลำพูนยังคงมีไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากการที่พระเจ้ากาวิละดำเนินการกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองต่าง ๆ ทางตอนบนมาที่เวียงป่าซางถึง 11 ครั้ง แต่พอถึงปี พ.ศ.2339 พระเจ้ากาวิละพาไพร่พลออกจากเวียงป่าซางมาที่เชียงใหม่ ดังนั้นหลังปี พ.ศ.2339 จำนวนผู้คนในเมืองลำพูนจึงมีไม่มากเพราะผู้คนเลือกไปอยู่กับผู้นำที่เชียงใหม่ เพราะลำพูนไม่มีความปลอดภัยจากพม่าและศึกสงครามที่ยังยกพลมาล้อมเชียงใหม่ แต่พม่าเป็นฝ่ายแพ้ ทำให้ระยะหลังจากนี้เมืองลำพูนมีความปลอดภัยมากขึ้น เพราะในปี พ.ศ.2345 พระเจ้ากาวิละมอบหมายให้เจ้าอุปราชธรรมลังกา และเจ้าคำฝั้นไปตีเมืองสาต (หัวเมืองไทใหญ่) จักรราชจอมหงลูกเมีย ไฟพล มาไว้ที่เชียงใหม่ ลำพูนและลำปาง และในระหว่างปี พ.ศ.2325 – 2347 เชียงใหม่ก็ไม่ได้แต่งตั้งใครเป็นเจ้าเมืองลำพูน ยังคงมีสภาพเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ จนถึงปี พ.ศ.2348 พระเจ้ากาวิละเห็นความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเมืองลำพูนขึ้นมาใหม่ เพื่อเตรียมกำลังสนับสนุนเชียงใหม่เมื่อมีสงครามเกิดขึ้น เหตุผลอื่นคือ ลำพูนอยู่ใกล้เชียงใหม่ควบคุมดูแลได้ง่ายและอาจจะเป็นการปูน้าเหน็บความชอบแก่ญาติพี่น้องของเจ้ากาวิละ ที่ได้ช่วยทำศึกสงครามมาเป็นเวลานานกับการขยายตำแหน่งทางการเมือง เพื่อป้องกันการขัดแย้งในการขึ้นดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในอนาคต

4.2.4 การตั้งถิ่นฐานของชาวองในเมืองลำพูน พ.ศ.2348

การฟื้นฟูเมืองลำพูนขึ้นมา ในปี พ.ศ.2348 เจ้าคำฝั้น ได้รับการสถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองลำพูน ได้นำไพร่พลมาจากเมืองเชียงใหม่ 500 คน เจ้าบุญมาน้องคนสุดท้ายต้องเป็นอุปราช นำไพร่พลมาจากเมืองลำปางอีก 500 คน กับพระเจ้ากาวิละที่ได้นำเจ้าเมืองของกับพี่น้องรวม 4 คน พร้อมไพร่พลเมืองของ และนำมาตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูนเป็นจำนวนนับหมื่นคน (ภาพ 4.7) โดยมอบหมายให้เจ้าคำฝั้นดูแล เสมือนหนึ่งเป็นการตอบแทนความดีความชอบ และโดยเหตุที่เป็นอนุชาที่ใกล้ชิดกับพระเจ้ากาวิละคนหนึ่ง และทำให้พระเจ้ากาวิละสามารถควบคุมและดูแลได้ง่าย ประกอบกับก่อนหน้านี้เมืองลำพูนก็มีผู้คนเบาบาง

ภาพ 4.7 เส้นทางการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนเมืองยองเข้ามาในเมืองลำพูน พ.ศ.2348

ที่มา: แสวง มาละแชน. 2544. คนยองเมืองลำพูน. เชียงใหม่: จรัสธุรกิจการพิมพ์. หน้า 14.

จากการที่เมืองของซึ่งเป็นเมืองชายขอบที่อยู่ระหว่างศูนย์อำนาจใหญ่ เช่น พม่า จีน เชียงรุ่ง เชียงตุง เชียงแสน เชียงใหม่ และหลวงพระบาง เมืองของและหัวเมืองใกล้เคียงจึงถูกผนวกให้เข้ามาอยู่ในศูนย์กลางอำนาจ โดยเมื่อถูกรุกรานจากเชียงใหม่และพ่ายแพ้ คนเมืองของจำนวนหนึ่งจึงถูกบังคับและกวาดต้อนมาโดยกองทัพเชียงใหม่ ภายใต้การนำโดยเจ้าหอหน้า (เจ้าอุปราชธรรมลังกา) ซึ่งการจัดให้ชาวเมืองของเข้ามาตั้งชุมชนในเมืองลำพูน ได้อพยพมาทั้งระบบโครงสร้างของสังคม ที่เรียกว่าการ “เทศรว” คือ เจ้าเมืองหรือเจ้าฟ้าหลวงเมืองของ พร้อมกับน้องอีก 3 คนกับไพร่พล โดยเจ้าเมืองลำพูนได้ปล่อยให้ชาวของที่ถูกกวาดต้อนเข้ามา เลือกที่ตั้งถิ่นฐานเองตามความสมัครใจ และขกย่องให้ผู้นำของชาวของปกครองชุมชนของตนเอง (แสวง มาละแซม, 2544)

การตั้งถิ่นฐานของผู้คนจากเมืองของในเมืองลำพูน ระหว่างปี พ.ศ.2348 – 2356 กลุ่มแรกกระจัดตัวอยู่ตามบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำหรือที่ราบลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการเกษตรและเป็นแหล่งอาหาร หมู่บ้านหรือชุมชนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งครั้งแรกเหล่านี้ถือเป็นหมู่บ้านหลัก ในระยะต่อมาชุมชนได้ขยายตัวออกไปและได้กระจายออกไปรอบ ๆ หรือห่างไกลออกไปตามสภาพภูมิประเทศและความจำเป็นในการประกอบอาชีพ เช่น ชุมชนชาวของที่กระจายไปทางที่ราบด้านตะวันออกทางตำบลบ้านกลาง ตำบลศรีบัวบาน ตำบลมะเขือแจ้ และทางทิศเหนือคือบริเวณบ้านประดู่ป่า เป็นต้น บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านหลักเหล่านี้มักอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำ อันได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำทา และแม่น้ำกวง เฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำกวงซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองลำพูนในปัจจุบัน นับว่าเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเหมาะแก่การตั้งชุมชนและถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยเมืองหริภุญไชย ซึ่งชุมชนชาวของในระยะแรกของการตั้งเมืองลำพูนจะหนาแน่นอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ (ภาพ 4.8) ดังจะเห็นได้จากชุมชนชาวของที่เข้ามาตั้งในระยะแรก เช่น เวียงยอง บ้านตอง บ้านขี้ บ้านหลวย บ้านวังไฮ บ้านสันคอนรอม บ้านหลุก หลิ่งห้า ปิงห่าง เป็นต้น ซึ่งบริเวณดังกล่าวเคยเป็นชุมชนเก่าแก่มาก่อน เพราะปรากฏซากเจดีย์โบราณ วัดร้างอายุมากกว่า 200 ปี อยู่อย่างน้อย 2 แห่ง ส่วนบริเวณบ้านหลวย ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมือง ก่อนที่ผู้คนจากเมืองหลวยจะอพยพเข้ามา บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของวัดโบราณชื่อวัดศรีชุมหรือศรีชุม (วัดที่มีต้นโพธิ์มาก) ปัจจุบันชื่อวัดที่ยังเรียกกันคือ วัดศรีชุมบ้านหลวย ซึ่งชุมชนของผู้คนจากเมืองขี้ เมืองหลวย ที่อยู่ใกล้กำแพงเมืองลำพูนด้านตะวันออกเฉียงใต้เหล่านี้ ถูกจัดให้เป็นผู้ทำหน้าที่ทอดผ้าให้กับเจ้าเมืองลำพูน

กลุ่มคนที่มาจากเมืองของ ประกอบด้วย เจ้าเมืองของ บุตร ภรรยา ญาติพี่น้อง ขุนนางหรือชนชั้นปกครอง เป็นกลุ่มที่ถูกเจ้าเจ็ดคนกำหนดให้ตั้งถิ่นอยู่บนฝั่งตรงกันข้ามกับกำแพงเมืองไถ่ตัวเมืองลำพูนด้านตะวันออก ไม่ปล่อยให้ไปเลือกที่ตั้งถิ่นฐานเองเช่นเดียวกับไพร่พลอื่น ๆ เพื่อมิให้เกิดปัญหาต่อการดูแลควบคุม ประกอบกับกลุ่มเจ้าเมืองเพิ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ และเป็นการอพยพเข้ามาทั้งครอบครัวกับทั้งเป็นการเข้ามาทั้งโครงสร้างการปกครอง อาจมีความจำเป็นต้องเกาะกลุ่มกันไว้ก่อนด้วย กลุ่มเจ้าเมืองของจึงตั้งถิ่นฐานในบริเวณบ้านเวียงของ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำกวงในปัจจุบัน แม้ผู้คนจากเมืองของ จะเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของเมืองลำพูน แต่สังคมเมืองลำพูนยังประกอบด้วยคนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ หลายบ้านต่างเมือง ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ได้แก่ กลุ่มคนขวนโยนก ไทใหญ่ (เงี้ยว) ขางแดง (กะเหรี่ยง) จีน ลื้อ ลัวะ ส่อ ม่าน (พม่า) เป็นต้น ด้วยความหลากหลายของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน จึงทำให้เมืองลำพูนมีพัฒนาการของบ้านเมืองและผู้คน ที่มีการผสมผสานกันทางสังคมและวัฒนธรรม (แสง มาละแซม, 2544)

กล่าวได้ว่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวขวนโยนกในเมืองลำพูนครั้งสำคัญในปี พ.ศ.2348 นั้น มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์เมืองลำพูนหลายประการ ได้แก่ ประการแรก การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวขวนโยนก เป็นการเข้ามาทั้งระบบของสังคมเมืองของหรือที่เรียกว่าการ “เทศรว” คือประกอบด้วย เจ้าเมือง บุตร ภรรยา ญาติพี่น้อง ขุนนาง พระสงฆ์และไพร่พล ประการที่สอง การ “เทศรว” เข้ามาในเมืองลำพูน ทำให้กลุ่มเจ้าเจ็ดคน ที่ปกครองเมืองลำพูน ต้องประนีประนอมด้านการปกครองกับกลุ่มเจ้าเมืองของในระยะต้นของการอพยพเข้ามา ประการที่สาม เป็นการอพยพเข้าหลายครั้งในประวัติศาสตร์ของการกวาดต้อนผู้คนโดยวิธีการสงครามเป็นส่วนใหญ่ ประการสุดท้าย ชาวเมืองขวนโยนกเป็นประชากรส่วนใหญ่ของเมืองลำพูนการปรับตัวจึงเป็นไปในลักษณะและสำนึกที่ดำรง อยู่ในฐานะที่เป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ชาวขวนโยนกจึงยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาเอาไว้ได้ค่อนข้างยาวนาน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนไทใหญ่ ไทจีน ลัวะ เป็นต้น

4.2.5 เมืองลำพูนในปัจจุบัน

เมืองลำพูนขึ้นอยู่กับเมืองเชียงใหม่ จนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังคงถูกเชียงใหม่ส่งเจ้าชั้นรองมาปกครอง ต่อมาเมื่อมีการสถาปนาห้องที่หลายเมืองในภาคเหนือเป็นมณฑลพายัพ ทางราชการก็ได้กำหนดให้เมืองเชียงใหม่เป็นที่ตั้งมณฑล ความสำคัญอันนี้จึงได้สืบต่อมาจนสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เจ้าหลวงจักรคำจรัสศักดิ์ ถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2486 มีการยกเลิกเจ้าผู้ปกครองนครในหัวเมืองต่าง ๆ นครลำพูนไชยจึงถูกเปลี่ยนมาเป็นจังหวัดเช่นเดียวกับเมืองอื่น ๆ โดยขึ้นต่อกระทรวงมหาดไทย และแม้ปัจจุบันก็ตามรัฐบาลได้ให้ความสนใจในการที่จะ

สร้างเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางของรัฐด้านต่าง ๆ ในภาคเหนือ ได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างต่าง ๆ และตั้งหน่วยงานระดับชาติ เมื่อรวมกับทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่แล้ว เมืองเชียงใหม่จึงสามารถชักจูงผู้คนจำนวนมากให้ไปประกอบอาชีพหรือท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจตลอดจน ช่องว่างระหว่างเชียงใหม่กับลำพูนจึงกว้างขึ้น แม้ว่าทางราชการจะได้ยกเลิกมณฑลคงเหลือแต่จังหวัดให้จังหวัดมีฐานะเท่าเทียมกัน และได้กำหนดให้เมืองลำพูนเป็นที่ตั้งของจังหวัดและมีสภาพเป็นเขตเทศบาลเมืองก็ตาม (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ และคณะ, 2520) เหตุดังกล่าวทำให้เมืองลำพูนไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากนัก จึงมีส่วนสนับสนุนให้ชุมชนสามารถรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และความสัมพันธ์ของความเป็นชุมชนดั้งเดิมในท้องถิ่นของเมืองลำพูนไว้ได้โดยยังไม่ถูกเปลี่ยนแปลงจากกระแสการพัฒนาจากภายนอกมากนัก

จากประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวยองในเมืองลำพูนในปี พ.ศ.2348 ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำกว และการอพยพผู้คนที่มาจากเมืองเชียงใหม่พร้อมกับเจ้าคำฝั้น 500 คน และมาจากเมืองลำปางพร้อมกับเจ้าบุญมา 500 คน รวมกันแล้วประมาณ 1,000 คน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตกำแพงเมืองหรือใกล้ตัวเมืองนั้น ทำให้กล่าวได้ว่า เมืองลำพูนในปัจจุบันมีการผสมผสานภาษาและวัฒนธรรมจาก 4 ชาติพันธุ์ใหญ่ ๆ ได้แก่ ชาวเมืองยองที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตเมืองลำพูน กลุ่มคนขวนโยนกหรือคนลำปาง กับกลุ่มชาติพันธุ์เม็งและลัวะจากเชียงใหม่ที่อยู่ในเขตกำแพงเมืองและใกล้ตัวเมือง ทำให้ชาวเมืองลำพูนยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมเอาไว้ได้ค่อนข้างยาวนาน แม้ว่าในระยะหลังจะมีคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มคนจีนที่เป็นพ่อค้าอพยพมาอยู่อาศัยในเขตเมืองลำพูนที่บ้านช่างฆ้องเพิ่มขึ้นก็ตาม

ประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ในเมืองลำพูน มีส่วนสำคัญในความเข้าใจถึงพัฒนาการความเป็นมาของชุมชน ท่ามกลางความหลากหลาย การผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้มองเห็นและเข้าใจประวัติศาสตร์ของคนไทยจากแง่มุมของชุมชนดั้งเดิมได้มากยิ่งขึ้น และจากความเป็นมาที่ยาวนานของชุมชนผนวกกับความผสมผสานทางวัฒนธรรมเหล่านี้เอง ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอย่างแนบแน่น ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยกับสภาพแวดล้อมในชุมชน จนเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน

4.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมืองลำพูน

ชาวชุมชนได้มีการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ได้อย่างดี ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่เป็นแบบฉบับของชาวล้านนาที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังนี้ นับว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนดังเช่น

4.3.1 วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การจัดการและการควบคุมทางสังคม

1) การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ชุมชนยังคงมีการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การให้ความช่วยเหลือแรงงาน การให้ความร่วมมือที่แสดงถึงพลังความสามัคคีของชุมชน เครือญาติและเพื่อนฝูง เป็นทุนทางเครือญาติ และเครือข่ายของคนในชุมชน ในการประกอบพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เจ้าของบ้านมีการบอกกล่าวให้ญาติมิตรทั้งภายในและนอกชุมชน การเตรียมงาน การช่วยเหลือรับร่วมทำบุญกับเจ้าภาพในเรื่องของเครื่องค้ำ อาหาร และการแสดงมหรสพ เช่น คนตรี ซอพื้นเมือง การทำบุญเลี้ยงฉลองขึ้นบ้านใหม่นอกจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สืบทอดกันมานานแล้ว ยังเป็นการประสานความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันให้ได้มีโอกาสมาพบกันเกิดความแน่นแฟ้น ความผูกพันกัน

2) การทำบุญงานศพ ชาวชุมชนมีความห่วงใย ความเอื้ออาทร นับเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีต่อกันภายในชุมชน หากมีคนในชุมชนเกิดการเจ็บป่วย ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่ทราบเรื่องตามมาเยี่ยมเยียนถามไถ่ถึงอาการและคอยให้ความช่วยเหลือในส่วนที่ตนเองพอช่วยได้ เช่น พาไปพบแพทย์ หาสมุนไพรรักษา ถวายอาหารเพื่อหาทางรักษา จัดพิธีกรรมต่ออายุ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับรู้ผ่านการบอกเล่าต่อ ๆ กันจึงเป็นที่ทราบกับทั่วชุมชน

ในกรณีที่ผู้ป่วยมีอาการหนักการเยี่ยมเยียนของญาติพี่น้องก็มีบ่อยขึ้น เพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วยและครอบครัว จนกระทั่งเสียชีวิตว่าการจัดพิธีศพแพร่ไปอย่างรวดเร็ว เจ้าภาพมักไปแจ้งผู้นำชุมชนให้ประกาศเสียงตามสายทำให้การช่วยเหลือในเรื่องการจัดงานศพเป็นไปอย่างรวดเร็ว ช่วยกันตั้งแต่การเตรียมสถานที่ ยืมอุปกรณ์ การทำอาหาร การเลี้ยงอาหาร การตกแต่งโลงศพ การส่งข่าวถึงญาติมิตรที่อยู่ห่างไกล นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตโดยจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ขึ้นภายในชุมชน

นอกจากมีการช่วยเหลือกันที่เป็นวัตถุแล้ว ความห่วงใยเอื้ออาทร ความมีน้ำใจช่วยเหลือกันในด้านจิตใจให้กับครอบครัวผู้ตาย เช่น การมานอนเป็นเพื่อนของญาติพี่น้องที่ผัดเปลี่ยนกันจนหายเศร้าโศก ยังคงเป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนยังถือปฏิบัติกันอยู่ เป็นสิ่งที่สร้างความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

3) เทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่เมือง ชาวลำพูนยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชอบทำบุญ ดังนั้นในเทศกาลสงกรานต์จึงมีพิธีทำบุญสงฆ์น้ำพระ และช่วงบ่ายมีขบวนแห่พระรอดหลวงที่ชาวเมืองลำพูนร่วมกัน

ดำเนินการเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว หลังจากวันสงกรานต์แล้วก็จะมีการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ ซึ่งแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณต่อบุพการีและญาติผู้ใหญ่ รวมถึงเป็นการพบปะสังสรรค์ในหมู่เครือญาติซึ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่คนในชุมชน

4)งานประเพณีเป็งหรือประเพณีลอยกระทงประจำปี เป็นประเพณีที่ชุมชนได้แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คนในชุมชน ซึ่งได้ผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยทำกระทงเพื่อร่วมการแข่งขันที่เทศบาลและชุมชนร่วมกันจัดขึ้น บ้างก็ส่งตัวแทนมาช่วย โดยจัดเป็นกิจกรรมประจำปี มีการนำอาหาร ของว่างและเครื่องดื่มมาเลี้ยงกันเพื่อตอบแทนน้ำใจ ตลอดช่วงของการจัดทำกระทงได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความคิดเห็นและเรื่องทั่ว ๆ ไปในชุมชนซึ่งบรรยากาศเป็นกันเอง สนุกสนาน ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4.3.2 การประกอบอาชีพ รายได้

โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในเขตเมืองลำพูน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านพาณิชยกรรมและบริการ ย่านการค้าที่สำคัญอยู่บริเวณสองฝั่งถนนเจริญราษฎร์ และถนนอินททยศ การดำเนินการธุรกิจของสถานประกอบการค้าและบริการภายในเขตเมืองลำพูน ส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็กเนื่องจากเมืองลำพูนอยู่ใกล้กับเมืองเชียงใหม่ที่มีความเจริญมากกว่าแทบทุกด้าน ทั้งการคมนาคมติดต่อระหว่างเมืองทั้งสองมีความสะดวกและรวดเร็ว เมืองเชียงใหม่จึงมีแรงดึงดูดนักลงทุนและผู้ให้บริการมากกว่าทำให้ธุรกิจการค้าของเมืองลำพูนมีความสำคัญน้อยลง และขยายตัวได้ช้า ส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าปลีก ได้แก่ ร้านขายของเบ็ดเตล็ด และร้านอาหารเครื่องดื่ม นอกจากค้าขายแล้วประชาชนในเขตเมืองลำพูนยังประกอบอาชีพอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่มีการอุตสาหกรรมพื้นฐานที่มีขนาดเล็ก ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่รองรับหรือส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ ทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการรองรับและให้บริการแก่ชุมชนในท้องถิ่น นอกจากนี้อาชีพอื่น ๆ เช่น เกษตรกรรม รับราชการ ฯลฯ ผลผลิตทางการเกษตรกรรมที่สำคัญ ได้แก่ ลำไย กระเทียม เป็นต้น (เทศบาลเมืองลำพูน, 2542)

จากอาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.4 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาร้อยละ 25.5 ค้าขายและทำธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 19.1 รับราชการหรือเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ และที่เหลือประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกร้อยละ 23.0 สำหรับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างจาก 278 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท มีจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 46.0 รองลงมาเป็นครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ระหว่าง 10,000

– 19,999 บาท จำนวนร้อยละ 24.8 คร่าวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ระหว่าง 20,000 – 29,999 บาท จำนวนร้อยละ 18.7 และคร่าวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ระหว่าง 30,000 – 39,999 บาท จำนวนร้อยละ 10.4 (ตาราง 1 ภาคผนวก ข)

4.3.3 ระบบครอบครัว เครือญาติ

ความเป็นเครือญาติของชาวชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมีความผูกพันกัน สัมผัสความสามัคคีในชุมชน เพราะการนับญาติทั้งครอบครัวของตนเองและครอบครัวของฝ่ายหญิง และฝ่ายชายจึงทำให้แต่ละครอบครัวเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ มีสมาชิกหลายชั่วอายุคน แผ่กิ่งก้านสาขาอาศัยอยู่ทั้งในและนอกชุมชนเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปผ่านกิจกรรมของชุมชน นับตั้งแต่การจัดระเบียบทางสังคม จารีตประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การแบ่งปัน การช่วยกันทำบุญบ้านเรือน การนับถือผีปู่ย่า กิจกรรมเหล่านี้เป็นตัวช่วยให้ดีในการนับญาติพี่น้องที่แน่นแฟ้น การดำรงชีวิตของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นครอบครัว เครือญาติ จึงเต็มไปด้วยความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทรต่อกัน เมื่อเกิดปัญหาหรือการเจ็บป่วยก็ได้รับการดูแลห่วงใยและเยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ เป็นสิ่งที่ชาวชุมชนได้ยึดถือและปฏิบัติต่อกัน

วิถีการดำเนินชีวิตในระบบครอบครัวและเครือญาติของชาวชุมชน จึงเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ในระดับสูงและแน่นแฟ้น มีตระกูลใหญ่หลายตระกูลที่หากสืบสาวแล้วคือเครือญาติกัน การนับญาติทั้งทางฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่มาแต่งงานกันจึงทำให้สายสัมพันธ์นั้นยาวไกลออกไป ในปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนภายนอกชุมชนมากขึ้นซึ่งเป็นผลจากการติดต่อกับภายนอก แต่ชาวชุมชนยังคงยึดถือประเพณีการนับถือและมีความสัมพันธ์ต่อกันในระบบครอบครัวและเครือญาติ จึงเป็นการกระจายเครือญาติของแต่ละตระกูลออกไปในชุมชนอื่น ๆ ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางเครือญาติอย่างเห็นได้ชัด เมื่อมีการรวมตัวกันในกิจกรรม พิธีกรรม หรือประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน

4.3.4 ระบบความเชื่อในชุมชน

ระบบความเชื่อของคนในชุมชนยังคงสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นพื้นฐานที่แสดงถึงความเคารพนบถต่อธรรมชาติ และคิดว่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่อง

ต่าง ๆ มักสัมพันธ์เกี่ยวโยงจนเป็นเรื่องเดียวกัน ทั้งในเรื่องของผี จิตวิญญาณ ศาสนา พิธีกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พอยกตัวอย่างในเรื่องความเชื่อของชุมชนที่เป็นวิถีชีวิตของผู้คนได้ดังนี้

1)ความเชื่อในเรื่องของชากลางบ้านในการรักษาโรคต่าง ๆ โดยอาศัยพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นการบรรเทาและรักษาอาการของโรค เช่น ฟ้าทะลายโจรแก้สารพัดโรค ใบฝรั่งแก้ท้องเสีย เป็นต้น

2)ความเชื่อในเรื่องของฤกษ์ยาม นิमित ผัน ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนได้ให้ความสำคัญมาก เพราะมีความเชื่อว่าการหาฤกษ์ยาม การผัน การนิमित ถ้าเกิดในเวลาที่เหมาะสม ทำให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ตลอดจนญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงมีการหาฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรมในงานบุญประเพณี งานบ้านใหม่ งานศพ ฯลฯ

3)ความเชื่อในศาสนา นอกจากความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่เป็นเรื่องของผี จิตวิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นแล้ว ชาวชุมชนนับถือศาสนาพุทธที่ยังคงยึดมั่นในศาสนา วัดเป็นเสมือนศูนย์รวมของคนในชุมชน ในวันสำคัญของทางศาสนา เช่น วันพระหรือวันอื่น ๆ มีผู้คนมาร่วมงานมากมายโดยพร้อมเพรียงกัน และชาวชุมชนยังคงสืบทอดความเชื่อในศาสนาพุทธ ความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชน

4)ความเชื่อในเรื่องของประเพณี เป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้มีความผูกพันสมัครสมานสามัคคีกัน แสดงถึงความเอื้ออาทร ความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่และผู้อาวุโส เช่น รดน้ำคำหัวในประเพณีปีใหม่มือง ฯลฯ

5)ความเชื่อในเรื่องของเคล็ดและแก้เคล็ด ในกรณีที่ไม่วายหรือป่วยหากต้องการให้หายป่วยต้องแก้เคล็ดด้วยวิธีการสืบชะตาต่ออายุ พิธีกรรมนี้จะมีเรื่องของผี วิญญาณ และศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

6)ความเชื่อในเรื่องของนรก สวรรค์ ชาตภพ จึงทำให้ชาวชุมชนได้สืบทอดเรื่องราวที่เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม กรรมดีกรรมชั่ว ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วก็ต้องตกนรก ความเชื่อเรื่องของชาตินี้ ชาตินี้ชาตินั้น เพื่อสอนให้ลูกหลานได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี การทำบุญโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีต่ออายุ การทำบุญงานศพ การทำบุญและการสร้างวัด เพื่อให้มีผลไปถึงชาตินี้ โดยพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ มักมีพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงติดต่อระหว่างคนกับวิญญาณ พระสงฆ์และวัดจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ

7)ความเชื่อในเรื่องของตัวเลข ซึ่งใช้ในการประกอบกันในการหาฤกษ์ยาม ทั้งในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและพิธีกรรม เช่น หาตัวเลขที่เป็นมงคลเพื่อการเดินทางไกล การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและชุมชน

8)ความเชื่อในเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ ไสยศาสตร์ โชคลาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีผีต่าง ๆ มากมายในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่ทำให้เกิดการควบคุมทางสังคมของชาวชุมชนในการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามครรลองของชุมชน นับตั้งแต่

-ผีปู่ย่า ซึ่งเป็นผีที่ทุกคนครอบครัวได้ให้ความเคารพนับถือ ผีปู่ย่าเป็นผีประจำตระกูลที่นับญาติทางฝ่ายหญิง เมื่อมีการแต่งงานหรือมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นในครอบครัว ก็มีการทำพิธีบอกกล่าวและเลี้ยงผี เพราะมีความเชื่อว่าผีปู่ย่าเป็นผีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และยังคงคอยปกป้องรักษา ดูแลลูกหลานให้ได้อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บคอยเบียดเบียน ผีปู่ย่าเป็นจุดเชื่อมโยงให้ญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวได้มารวมตัวกัน เพื่อระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษประจำตระกูล

-การทรงเจ้า ในรูปของร่างทรงยังมีให้พบเห็นได้ในบางชุมชน เป็นความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณ ร่างทรงจะสามารถติดต่อสื่อสารกับผีได้ โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เพื่อหาหนทางแก้ไขให้กับผู้ป่วยตามคำแนะนำของผีผ่านร่างทรง

ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวชุมชน เพราะได้รับการถ่ายทอดและถูกปลูกฝังให้กลืนไปในจิตสำนึกของแต่ละคน แม้วิธีการสมัยใหม่ได้รับการยอมรับ แต่ชุมชนได้ปรับใช้ให้เข้ากันได้ได้อย่างกลมกลืน เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต เพราะความเชื่อได้สร้างความมั่นใจ ทำให้เกิดพลังซึ่งเป็นอำนาจภายใน มีผลทำให้เกิดความมั่นคงในจิตใจ และสามารถที่จะทำให้เป็นรูปธรรมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมและพิธีกรรม เช่น การพรมน้ำมนต์ การสวดมนต์ การทำบุญ ฯลฯ เกิดการประพฤติปฏิบัติตามการควบคุมทางสังคมให้ประพฤติตนตามครรลองของสังคม การยอมรับในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า การผสมผสานกันระหว่างผี พุทธ พราหมณ์ ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

4.3.5 ผู้นำและองค์กรชุมชน

4.3.5.1 ผู้นำชุมชน การถ่ายทอดขบวนการต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีสู่คนรุ่นหลัง ทำให้ชุมชนได้มีผู้นำที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นมากมาย ผู้นำของชุมชน มักจะมีลักษณะหลายประการรวมกัน แต่เมื่อนำลักษณะเด่นเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติที่เป็นผลชัดเจน พอแบ่งได้ดังนี้

1) **ผู้นำทางความคิด** ประธานและคณะกรรมการชุมชนต่าง ๆ เช่น นาย ทองคำ เมืองมูล ประธานชุมชนประตูลี้ นายถวัลย์ คำธง ประธานชุมชนสันดอนรอม นางจรรยาพร บุญเกียรติ ประธานชุมชนท่าขาม – บ้านฮ่อม เป็นต้น ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีบทบาทในการเสนอปัญหาและเสนอแนะแนวทาง ให้เทศบาลจัดโครงการอบรมอาชีพให้แก่กลุ่มแม่บ้านในชุมชน เพื่อเป็นการเสริมทักษะ สร้างงาน และเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน เมื่อชาวชุมชนมีงานทำ มีรายได้เพิ่ม ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่สงบสุข ไม่เกิดปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และ นายโจน เตชะพันธุ์ อดีตสมาชิกสภาเทศบาลเมืองลำพูนที่มีบทบาทในการเสนอแนวทางการคัดแยกขยะจากแหล่งกำเนิด ทำให้ชาวชุมชนได้รับรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายของเก่าและลดปัญหาขยะตกค้างในชุมชน

2) **ผู้นำทางศีลธรรม** เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในแต่ละชุมชนย่อยได้ทำหน้าที่นี้ในการเผยแพร่ความรู้ในพุทธศาสนา และยังคงดำรงตนเป็นผู้มีศีลและธรรมอย่างดี ซึ่งเป็นที่นับถือของชาวชุมชนโดยทั่วไป ในการเทศน์ การสอนธรรมะ การลดละอบายมุข และการประพฤติคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เข้ากับงานพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมที่ได้ประจักษ์ คือ ฝึกพระเณรในวัดให้ฝึกการเทศน์ การเผยแพร่คำสอน สนับสนุนให้พระเณรในวัดได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทุกรูป เพื่อจะได้นำความรู้ไปพัฒนาตนเองได้ต่อไป การสนับสนุนกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน มีการพัฒนาวัดให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ ดอกไม้ การทำความสะอาด

3) **ผู้นำทางด้านอาชีพ เทคนิค การปฏิบัติ** ผู้นำที่สามารถเป็นตัวอย่างในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชนและให้คำปรึกษาแนะนำ จนได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำจากชาวชุมชน ได้แก่ ข้าราชการที่เกษียณอายุแล้วหลายท่านในชุมชน ได้นำการปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ไม้ผล ไม้ยืนต้น ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากทางราชการและเอกชน ซึ่งสามารถลดค่าใช้จ่ายประจำวันในครัวเรือนของชาวชุมชนได้

4) **ผู้นำทางด้านพิธีกรรม** ได้แก่

- มัคคทายกของวัดต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากจะทำหน้าที่ในวัดแล้ว ยังคงเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวชุมชน เช่น นำในพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

- ร่างทรง ที่ชาวชุมชนยังคงมีความเชื่อในเรื่องทรงเจ้า ถ้าบุคคลในบ้านป่วย มักได้รับคำแนะนำให้ไปถามร่างทรงแล้วนำกลับไปปฏิบัติตาม ทำให้สภาพจิตใจของผู้ป่วยและญาติดีขึ้น

-ผู้นำทางด้านหมอเมืองหรือยาไทย มีทั้งการรักษาแบบสมุนไพร การเสกเป่าด้วยคาถาอาคม ใช้พืชสมุนไพรเพื่อรักษาโรค ตลอดจนการนวด การจับเส้น เป็นต้น

-ผู้นำทางศาสนา ชาวชุมชนเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ พระสงฆ์มีบทบาทในการโน้มน้าวจิตใจให้ชาวชุมชน ทุกวัยได้มีโอกาสช่วยกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น เช่น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันदानกัวยสลาก ทำให้ทุกคนในครอบครัวได้รู้สึกมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมเหล่านี้ วัดจะเต็มไปด้วยผู้คนทุกวัย เด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน วัยสูงอายุ ทุกคนได้มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างเต็มใจและมีความสุข

-ผู้นำนายเฉพาะทาง ที่ชาวชุมชนได้พึ่งพาอาศัยและสำหรับผู้ที่มิไจรักก็จะได้รับการถ่ายทอดเรียนรู้ต่อกัน เช่น ช่างฝีมือในการสร้างบ้าน หมอเมืองประเภทต่าง ๆ หมอสมุนไพร เจ้าทรง หมอนวดจับเส้น สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอยู่และได้รับการเรียนรู้ถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อมาอย่างต่อเนื่อง ชาวชุมชนส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าจะยอมรับการเข้ามาของวัฒนธรรมใหม่ ๆ แต่ก็ยังคงไม่ละทิ้งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ยังคงมีความเชื่อ ความศรัทธา ในสิ่งที่ไม่สามารถจะจับต้องและอธิบายให้เป็นรูปธรรมได้ จึงมีการเรียนรู้และปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนได้

4.3.5.2 องค์กรชุมชน ชุมชนเมืองลำพูนแต่ละชุมชน มีองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยองค์กรที่เป็นทางการคือ องค์กรที่หน่วยงานทางราชการได้จัดตั้งขึ้นเพื่อการเมือง การปกครองและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน และองค์กรที่ไม่เป็นทางการคือ องค์กรชาวชุมชนจัดตั้งขึ้นมาเอง อาจด้วยความสนใจและต้องการแก้ปัญหาในชุมชนหรือด้วยเหตุผลอื่น ๆ โดยกลุ่มองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่

1) คณะกรรมการชุมชน (กช.) เป็นกลุ่มที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นในการบริหารงานระดับท้องถิ่นโดยอาศัยตามระเบียบการปกครองของแผนพัฒนาท้องถิ่น สำนักบริการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการชุมชนชุดแรกจึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ.2533 จากการที่ชุมชนได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีจำนวนทั้งหมดชุมชนละ 16 คน โดยมีประธานชุมชน 1 คน มีรองประธานชุมชน 1 คน มีกรรมการชุมชนอีกจำนวน 14 คน คณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่บริหารชุมชน จัดระบบการทำงานให้ยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลง และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์การเจริญเติบโตของชุมชน และความจำเป็นเพื่อรองรับต่อการขยายพื้นที่ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชน ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้นด้วย โดยการคัดเลือกกรรมการชุมชน ประชาชนในชุมชนเป็นผู้คัดเลือก เพื่อช่วยกันรับผิดชอบและประสานงานระหว่างชุมชนกับทางราชการ จะอยู่ในวาระ 3

ปี และเป็นได้เรื่อย ๆ คณะกรรมการจะได้ดำเนินการหรือมีบทบาทที่ต้องเมื่อมีกิจกรรมของชุมชน เช่น เมื่อชุมชนมีปัญหาขยะ คณะกรรมการชุมชนจะจัดประชุมปรึกษาหารือในชุมชน เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นใหม่ แล้วจึงดำเนินการจัดการขยะตามที่ประชุมตกลงกันได้ เช่น การแยกประเภทขยะเพื่อลดปริมาณขยะ ขยะที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติอาจฝังหรือเผาเองหรือทำปุ๋ยหมัก ซึ่งอาจขอความร่วมมือกับทางเทศบาลเมืองลำพูนเพื่อให้ส่งเจ้าหน้าที่มาจัดเก็บขยะในชุมชนให้สม่ำเสมอมากขึ้น เป็นต้น การทำงานของคณะกรรมการชุมชนได้รับความร่วมมืออย่างดีจากคนในชุมชน จึงเป็นองค์กรที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน

2)กลุ่มผู้สูงอายุ เทศบาลเมืองลำพูนได้เริ่มกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้มีการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ มีการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมสุขภาพ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกด้าน และถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นแก่คนรุ่นหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 อย่างไม่เป็นทางการที่ชุมชนบ้านหลวง ซึ่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุขึ้นโดยเน้นกิจกรรมให้บริการด้านการตรวจสุขภาพให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งเสริมให้มีการออกกำลังกาย จัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ และจัดทัศนศึกษา ในปี พ.ศ.2540 จึงได้มีการจัดตั้ง “ชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองลำพูน” ขึ้นโดยมีการคัดเลือกตัวแทนจากผู้สูงอายุทั้ง 15 ชุมชน ชุมชนละ 2 คน ตั้งเป็นคณะกรรมการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลและได้ดำเนินการกิจกรรมของชมรมซึ่งใช้วัดต่าง ๆ จำนวน 12 วัด เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรม โดยหมุนเวียนเปลี่ยนกันทุกเดือน และ พ.ศ.2543 เทศบาลเมืองลำพูนได้รับเงินอุดหนุนเฉพาะกิจจากการเคหะแห่งชาติ ก่อสร้างศูนย์นันทนาการผู้สูงอายุขึ้นซึ่งมีเครื่องนันทนาการประจำศูนย์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เทศบาลได้จัดขึ้นด้วย ยกตัวอย่างกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน โครงการบ้านนาอยู่ ที่ให้ชุมชนร่วมกันปรับปรุงทัศนียภาพภายในบ้านและบริเวณทั่วไปในชุมชน ซึ่งผู้สูงอายุทุกคนก็ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

3)กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน (อสม.) ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเทศบาล ซึ่งชุมชนจะจัดส่งสมาชิกในชุมชนที่มีความสนใจและพร้อมที่จะอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมมารับหน้าที่นี้ อสม.ทุกคนจะได้รับการอบรมสาธารณสุขด้านต่าง ๆ จากเทศบาลอยู่เป็นระยะ ๆ และ อสม.ที่ได้ผ่านการอบรมทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านสาธารณสุขมูลฐานของชุมชน ซึ่งเปิดให้บริการแก่ชุมชนที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนทุกวัน ในการดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำกับ

ชาวชุมชนเรื่องสุขภาพอนามัย ตลอดจนโรคติดต่อต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์ อสม.ให้ความสนใจห่วงใยกับครอบครัวของผู้ติดเชื้อ มีการเยี่ยมเยียนอย่างใกล้ชิด ให้คำแนะนำทั้งการปฏิบัติตัว การขอรับความช่วยเหลือต่าง ๆ ของผู้ติดเชื้อ เป็นต้น

4)คณะกรรมการแม่บ้านชุมชน (กม.) ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเทศบาล มีหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกที่เป็นสตรีในชุมชน ทั้งที่มีและไม่มีครอบครัว แต่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้จึงไม่มีการจำกัดอายุและสถานภาพ การทำงานของกลุ่มแม่บ้านเป็นที่ยอมรับและสามารถตอบสนองภาระกิจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งงานส่วนตัว ส่วนรวม นับตั้งแต่งานบุญ งานประเพณี งานศพ การช่วยเหลือแรงงานในการประกอบอาชีพ กลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในชุมชน เพราะเกือบทุกครัวเรือนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก มีอำนาจการต่อรองในกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน การรวมกลุ่มของแม่บ้านทำให้เกิดการพัฒนาและการเรียนรู้ เช่น การเข้าร่วมอบรมความรู้จากหน่วยราชการ เป็นต้น โดยเทศบาลได้สนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านได้เข้ารับการอบรมวิชาการและวิชาชีพต่าง ๆ เป็นระยะ

5)กลุ่มออมทรัพย์ เกิดขึ้นโดยการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน การออมทรัพย์ของกลุ่มไม่จำกัดจำนวนในแต่ละเดือน ถ้าสะสมได้มากก็นำมาฝากมาก ทางกลุ่มได้เชิญเจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนมาบรรยายความรู้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ตามรูปแบบของกรมพัฒนาชุมชน เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงกลุ่มออมทรัพย์ เช่น ในเรื่องของการจัดทำบัญชี การระดมเงินออม การหมุนเวียนเงินออมให้สมาชิกของกลุ่มได้กู้ยืม

องค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนที่ได้มีการรวมตัวกัน เพื่อช่วยเหลือในกิจกรรมของชุมชนและของชาวชุมชนด้วยกัน ได้แก่

1)กลุ่มฉาปนกิจศพชุมชน เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชาวชุมชนที่ต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในคราวที่เกิดความสูญเสีย เมื่อมีการเสียชีวิตของคนในชุมชนเป็นความทุกข์และความเดือดร้อนของครอบครัวผู้ตาย จึงได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านเพื่อให้ครอบครัวผู้ตายได้นำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีการทำบุญงานศพ โดยเก็บค่าธรรมเนียมศพจากสมาชิกที่เข้าร่วม

2)คณะกรรมการวัด เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวชุมชนโดยมี มัคคทายกและผู้อาวุโสในชุมชนร่วมเป็นกรรมการ เพื่อช่วยเหลือพระในการจัดงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัด นับตั้งแต่การทำบุญ งานประเพณี การเงิน การทะนุบำรุงศาสนสถาน การก่อสร้าง เพราะชาวชุมชนให้ความสำคัญกับวัด และยังคงใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน การทำงานของคณะกรรมการวัดไม่มีค่าตอบแทนเป็นการอาสาสมัครที่ต้องการช่วยเหลืองานภายในชุมชน

3)กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการโดยคณะกรรมการชุมชน เพื่อร่วมกับสมาชิกที่สนใจในการทำนุบำรุงสิ่งก่อสร้าง และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและจังหวัด

4)กลุ่มเยาวชน (กลุ่มหนุ่มสาว) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการโดยคณะกรรมการชุมชน เพื่อร่วมกับเยาวชนและหนุ่มสาวในชุมชน ในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ประโยชน์ ฯลฯ ในชุมชน

ซึ่งที่ผ่านมามีองค์กรชุมชน อาสาสมัคร และประชาชนในชุมชนย่อยต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับเทศบาลในการทำงานหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเป็นอย่างดี

4.4 บริบทของชุมชนย่อยในเขตเมืองลำพูน

4.4.1 ลักษณะทางประชากรของชุมชนย่อย

จากรายงานของเทศบาลเมืองลำพูน ถึงข้อมูลจำนวนประชากรและบ้านเรือนในเขตเทศบาลในเดือน มกราคม 2544 พบว่าประชากรในเขตเทศบาลเมืองลำพูนมีจำนวน 15,016 คน เป็นชาย 7,177 คน หญิง 7,899 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 5,217 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากร 2,502 คน และบ้านเรือนถาวรจำนวน 5,167 หลัง (เทศบาลเมืองลำพูน, 2544) ซึ่งสำหรับประชากรนอกทะเบียนหรือประชากรแฝง จากการคาดประมาณพบว่าประชากรที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมประมาณ 4,000 – 10,000 คน จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองลำพูน (เทศบาลเมืองลำพูน, 2543) และนักท่องเที่ยวที่คาดว่ามีความประมาณ 300 คนต่อวัน (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538)

ในภาพรวมแล้ว ประชากรของเมืองลำพูนส่วนใหญ่เป็น ประชากรพื้นเมือง ซึ่งถือเป็น ประชากรกลุ่มที่สำคัญที่สุดต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากความผูกพัน กับสภาพแวดล้อมของเมืองมากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ดังจะเห็นได้จากในเทศบาลต่าง ๆ ประชากร ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น กลุ่มที่สองคือ ประชากรที่ย้ายเข้ามา จากต่างถิ่น การอพยพย้ายเข้ามาภายหลังจากการเปิดนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือขึ้นที่จังหวัดลำพูนมี ก่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องมาจากภายในนิคมอุตสาหกรรมมีโรงงานเปิดดำเนินการมากมายหลายโรง ทำให้ทางโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นต้องการพนักงาน ช่างฝีมือและแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เพื่อเป็นแรงงานในการผลิต จะเห็นได้ว่านิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือเป็นแหล่งที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับ แรงงานและผู้คนจากถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะประชากรในภาคเหนือซึ่งอยู่ในจังหวัดลำพูนและจังหวัด ใกล้เคียงเพื่อเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรม กลุ่มที่สามคือ ประชากรนักท่องเที่ยว เป็นอีกกลุ่ม หนึ่งที่อยู่ภายนอกเมืองลำพูนซึ่งได้เข้ามาทำกิจกรรมภายในเมืองลำพูน โดยกิจกรรมดังกล่าวได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยวภายในเมือง ลำพูน ไม่สามารถทำการแจกนับและเก็บเป็นสถิติไว้เหมือนดังเช่นจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะเมือง ลำพูนเป็นเมืองผ่านทางการท่องเที่ยว อีกทั้งเมืองลำพูนยังมีสถานที่ท่องเที่ยวไม่หลากหลายเหมือนกับ จังหวัดอื่นส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในเมืองลำพูน และผ่านไปยังสถานที่ ท่องเที่ยวของจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป และกลุ่มสุดท้ายคือ ประชากรพระภิกษุและสามเณร เป็นอีกกลุ่ม หนึ่งซึ่งมีความสำคัญ สังเกตได้จากจำนวนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองลำพูนมีถึง 19 แห่ง ใน จำนวนนี้ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่า 7 แห่ง นอกตัวเมืองเก่า 12 แห่ง และมีสถานศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร 1 แห่งคือ โรงเรียนเมธีวุฒิกุล ตั้งอยู่บริเวณวัดพระธาตุหริภุญชัยรวมหาวิหาร จากประวัติ ความเป็นมาของเมืองลำพูนในอดีต พระภิกษุสงฆ์ เป็นประชากรอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงในการ ร่วมขบวนขึ้นครองราชย์ของพระนางจามเทวี ดังนั้นประชากรกลุ่มนี้เปรียบเสมือนประชากรที่อยู่คู่ กับเมืองลำพูนมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งวัดยังเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวเมือง ดังสังเกตได้จากการเข้าไปขอพรเนื่องในประเพณีต่าง ๆ ต่อพระเถระผู้ใหญ่ เนื่องจากการให้ความ เคารพนับถือของชาวเมืองลำพูน ที่ยังคงมีต่อพระพุทธศาสนา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538)

สำหรับประชากรเฉพาะที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนย่อยในเมืองลำพูน จากข้อมูลของเทศบาล เมืองลำพูนในปี พ.ศ.2544 พบว่า ชุมชนมหาวันมีจำนวนประชากรมากที่สุด รองลงมาคือ ชุมชน ไก่แก้ว ส่วนชุมชนที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด คือ ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 278 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 57.6 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 42.4 เป็น เพศชาย ซึ่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 33.5 มีอายุระหว่าง 40 – 49 ปี รองลงมาร้อยละ 18.3 มีอายุ 30 – 39 ปี ส่วนอายุระหว่าง 20 – 29 ปี มีน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 15.1 ส่วนระยะเวลาการอยู่อาศัยของ

ประชาชนในชุมชนเมืองลำพูน จากผู้อยู่อาศัยในชุมชนเมืองลำพูน 278 หลังคาเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.1 เป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เกิด รองลงมาเป็นกลุ่มคนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี มีจำนวนร้อยละ 9.0 และกลุ่มคนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาต่ำกว่า - 10 ปี มีจำนวนร้อยละ 7.9 (ตาราง 1 ภาคผนวก ข) ประชากรส่วนใหญ่ที่พบในการศึกษานี้ จัดอยู่ในกลุ่มประชากรพื้นเมือง ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม และเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง เนื่องจากความผูกพันกับสภาพแวดล้อมของเมืองมากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ดังจะเห็นได้จากในเทศกาลต่าง ๆ ประชากรในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น รองลงมาคือประชากรที่ย้ายเข้ามาจากต่างถิ่น ภายหลังจากการเปิดนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือขึ้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างกระจายอยู่ในแต่ละชุมชนย่อย ดังนี้

ตาราง 4.2 จำนวนประชากรในชุมชนเมืองลำพูนและจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชุมชนย่อย

ชุมชน	ประชากรทั้งหมด		ประชากรตัวอย่าง		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
1.ชุมชนไก่อ่แก้ว	492	531	11	20	31
2.ชุมชนสันป่ายางหลวง	188	240	5	8	13
3.ชุมชนบ้านท่า - ท่านาง	191	241	6	8	14
4.ชุมชนประตูลี้	239	294	9	11	20
5.ชุมชนพระคงฤาษี	152	148	4	5	9
6.ชุมชนสันป่ายางหนอง	213	276	3	12	15
7.ชุมชนจามเทวี	297	503	7	7	14
8.ชุมชนหนองเต็ง	285	308	11	9	20
9.ชุมชนมหาวัน	639	742	20	18	38
10.ชุมชนช่างฆ้อง	221	241	9	5	14
11.ชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม	294	345	9	16	25
12.ชุมชนสันดอนรอม	432	485	10	14	24
13.ชุมชนสวนดอก	292	325	4	13	17
14.ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ	124	114	2	4	6
15.ชุมชนบ้านหลวง	320	374	8	10	18
รวม	4,479	5,167	118	160	278

4.4.2 ความเป็นมาของการจัดตั้งชุมชน

ภายในเขตเทศบาลเมืองลำพูนมีชุมชนย่อยทั้งหมด 15 ชุมชน ตั้งอยู่ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขตคูเมืองโบราณ บริเวณถนนเจริญราษฎร์และถนนจิตตวงศ์พันธุรังสรรค์ ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนสันป่ายางหน่อม ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ชุมชนหนองเส้ง ชุมชนช่างฆ้อง ชุมชนไก่อั่ว ชุมชนสวนดอก ชุมชนสันป่ายางหลวง และชุมชนพระคงธานี โดยมี 2 ชุมชนที่ตั้งอยู่ภายในเขตคูเมืองโบราณคือชุมชนบ้านท่า - ท่านาง และชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม ส่วนด้านตะวันตกของเขตคูเมืองโบราณ บริเวณถนนจามเทวีและถนนสันดอนรอม ประกอบด้วย ชุมชนจามเทวี ชุมชนมหาวัน และชุมชนสันดอนรอม ทางทิศใต้ของคูเมืองโบราณบริเวณถนนสนามกีฬา ได้แก่ ชุมชนประตูลี้และชุมชนบ้านหลวง

ชุมชนย่อยต่าง ๆ ในเขตเมืองลำพูน เริ่มมีการจัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2533 ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท/0413/ว 1553 ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2530 เรื่องการจัดตั้งชุมชนเพื่อพัฒนาเทศบาลและสุขาภิบาล ที่กำหนดให้การปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบรวมทั้งเทศบาลส่งเสริมให้ชุมชนเมืองจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น โดยการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนและให้กำหนดรูปแบบชุมชนย่อยขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งชุมชนย่อยเหล่านี้ หมายถึง ชุมชนในเขตเทศบาลที่ประชาชนอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีสภาพพื้นที่หรือภูมิศาสตร์ร่วมกัน เช่น ในแนวนอน ตรอก ซอย อาคารเรือนแถวเดียวกัน หรือมีลักษณะเป็น บล็อกหรือโซนเดียวกัน เทศบาลได้แบ่งพื้นที่ภายในเขตเทศบาลออกเป็นชุมชนต่าง ๆ รวม 15 ชุมชน และจัดตั้งองค์กรของประชาชนขึ้นในชุมชนดังกล่าว ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน (กช.) คณะกรรมการแม่บ้านชุมชน (กม.) อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคือ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาลได้มีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการป้องกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนของตน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดภาระในการปฏิบัติงานของเทศบาลและเพื่อประสานและส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นกับเทศบาล ในการที่จะช่วยกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่นและช่วยสะท้อนปัญหาความต้องการ ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

ชุมชนเมืองลำพูนเมื่อแรกเริ่มจัดตั้งในปี พ.ศ.2533 นั้น มีเพียง 12 ชุมชนคือ ชุมชนไก่อั่ว ชุมชนประตูลี้ ชุมชนพระคงธานี ชุมชนสันป่ายางหน่อม ชุมชนจามเทวี ชุมชนมหาวัน ชุมชนหนองเส้ง ชุมชนช่างฆ้อง ชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม ชุมชนสันดอนรอม ชุมชนสวนดอก ชุมชนบ้านหลวง โดยแบ่งเขตชุมชนตามศรัทธาวัด ชุมชนใดที่ไม่มีศรัทธาวัดจะแบ่งเขตชุมชนโดยการจัด

ประชุมให้ชาวชุมชนและเทศบาลได้ตกลงร่วมกัน เพื่อหามติของกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ ว่าต้องการอยู่ในเขตชุมชนใด โดยดูจากความเหมาะสมและอาณาเขตติดต่อเป็นเกณฑ์ แล้วแบ่งเขตชุมชนตามมติของที่ประชุม ต่อมาในปี พ.ศ.2539 ได้มีการจัดตั้งชุมชนเพิ่มขึ้นอีก 3 ชุมชน คือชุมชนสันป่ายางหลวง ชุมชนบ้านท่า – ท่านาง และชุมชนหน้าสถานีรถไฟ โดยชุมชนสันป่ายางหลวงและชุมชนบ้านท่า – ท่านาง แยกออกมาจากชุมชนช่างฆ้อง ส่วนชุมชนหน้าสถานีรถไฟแยกออกมาจากชุมชนหนองเส้ง การแยกตัวของชุมชนให้มีจำนวนมากขึ้นนี้ สืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนเข้มแข็งและต้องการให้มีความคล่องตัวในการบริหารงาน มีผู้ประสานงานและทำงานร่วมกันกับชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งจากเดิม 1 ชุมชนมีคณะกรรมการชุมชน 15 คน เมื่อแบ่งเป็น 3 ชุมชนแล้ว จะมีคณะกรรมการชุมชนเพิ่มเป็น 45 คน ทำให้ได้คนที่มาทำงานร่วมกันกับชุมชนอื่น ๆ และกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เหตุผลในด้านงบประมาณพัฒนาชุมชนก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวชุมชนต้องการแยกตัวออกมา

4.4.3 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนย่อย

ชุมชนย่อยในเขตเมืองลำพูนส่วนใหญ่แล้ว มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ที่อยู่อาศัยบริเวณสองฟากถนนมักเป็นร้านค้าหรืออาคารพาณิชย์ และด้านหลังของอาคารพาณิชย์ เหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเภทบ้านเดี่ยว และพบว่าชุมชนต่าง ๆ ในเขตเมืองลำพูนยังมีที่ว่างปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ในด้านสิ่งบริการสาธารณูปโภคชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองลำพูนนั้นได้รับบริการที่ทางเทศบาลจัดหาไว้ค่อนข้างทั่วถึง ทั้งการบริการด้านไฟฟ้า น้ำประปา ทางระบายน้ำ โทรศัพท์สาธารณะ การกำจัดขยะ ถนนและทางเดินในชุมชน มีเพียงบางจุดเท่านั้นที่ยังขาด โทรศัพท์สาธารณะ หรือยังต้องระบายน้ำตามธรรมชาติ สำหรับในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะการบริการด้านสาธารณูปการ เช่น สถานพยาบาล โรงเรียน วัด ป้อมตำรวจ ตลาด สนามเด็กเล่น สนามกีฬาและสวนสาธารณะ ศาลาที่พัก และห้องสมุด เป็นต้น ที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งผู้อยู่อาศัยในชุมชนสามารถไปใช้บริการได้ พบว่าชุมชนต่าง ๆ มีการคมนาคมติดต่อกับภายนอกได้สะดวก เพราะเขตเทศบาลไม่กว้างขวางมากนัก ประกอบกับภาครัฐได้จัดหาสิ่งบริการต่าง ๆ ไว้ค่อนข้างพร้อม

สำหรับการใช้ที่ดินภายในชุมชน จากข้อมูลพื้นฐานในแผนที่ตัวเมืองลำพูน มาตราส่วน 1:12,500 สํารวจแก้ไขข้อมูล พ.ศ.2515 ของกรมแผนที่ทหาร แผนที่ขอบเขตชุมชนจากเทศบาลเมืองลำพูน และจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาในเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2544 พบว่า ชุมชนต่าง ๆ ในเขตเมืองลำพูนมีการใช้ที่ดินแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้คือ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การใช้ที่ดิน

ประเภทสถาบันการศึกษา การใช้ที่ดินประเภทสวนสาธารณะและสนามกีฬา การใช้ที่ดินประเภทที่ว่าง การใช้ที่ดินประเภทโบราณสถานเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ที่ดินในกิจกรรมของชุมชน (ซึ่งการใช้ที่ดินของชุมชนย่อยเมืองลำพูนทั้ง 15 ชุมชน ได้นำเสนอใน ภาพ 1 – 15 ในภาคผนวก จ) โดยข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชนย่อยได้แสดงดังหัวข้อต่อไปนี้

1) ชุมชนไก่อั่ว

ตั้งอยู่บริเวณถนนคู่ช้าง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทางทิศเหนือของเขตตัวเมืองเก่า มีเขตติดต่อกับ ทิศเหนือติดกับถนนจักรคำและชุมชนหนองแสง ทิศใต้ติดกับถนนช้างเผือก ชุมชนสันป่ายางหลวงและชุมชนช่างเผือก ทิศตะวันออกติดกับชุมชนช่างเผือก และทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญราษฎร์และชุมชนสวนดอก โดยมีพื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.35 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่โดยรอบวัดไก่อั่วบริเวณนอกเขตกำแพงเมืองเก่า และประชาชนส่วนใหญ่เป็นศรัทธาวัดไก่อั่ว ดังนั้นเมื่อเทศบาลเมืองลำพูนจัดตั้งชุมชนขึ้นในปี พ.ศ.2533 จึงตั้งชื่อชุมชนไก่อั่วนี้ตามชื่อวัด ประธานชุมชนคือ นางวิไลวรรณ อาษากิจ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมีความสงบร่มรื่น ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวอยู่ในพื้นที่ไม่กว้างขวางมากนัก ปลูกบ้านชิดติดกัน สภาพที่อยู่อาศัยค่อนข้างดี กล่าวคือ ก่อสร้างด้วยอิฐ สภาพกลางเก่ากลางไป ไปจนถึงใหม่ มีที่ว่างปรากฏในชุมชนบ้างบริเวณใกล้ ๆ กับวัดไก่อั่วและทางทิศตะวันออกของชุมชน ซึ่งใช้เป็นแนวแบ่งเขตกับชุมชนช่างเผือก ส่วนสิ่งบริการสาธารณูปโภค นั้น ชุมชนนี้ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดเทศบาล และย่านการค้าริมถนนเจริญราษฎร์ นอกจากนี้ยังมีร้านค้าย่อยในชุมชน ส่วนสถานศึกษานั้นอยู่ใกล้กับโรงเรียนจักรคำคณาทรลำพูน ในด้านสถานพยาบาล ก็สามารถไปใช้บริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองลำพูน และศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสวนดอก ในด้านศาสนสถานหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีวัดไก่อั่ว วัดสันป่ายางหลวง และโบราณสถานคู่ช้าง - คู่ม้าอยู่ใกล้ชุมชน นอกจากนี้ยังมีห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติให้ได้เข้ามาใช้บริการด้วย

การที่ชุมชนไก่อั่วเป็นชุมชนดั้งเดิมนั้น ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้จักคุ้นเคย มีการพบปะพูดคุยกันทั้งในชีวิตประจำวันและในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การไปวัดในวันพระ การร่วมงานที่ชุมชนจัดขึ้น ทำให้มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อชุมชนประสบปัญหาในด้านฝุ่นควันและกลิ่นเหม็นจากเตาเผาขยะบริเวณฉาบสนสถานคู่ช้างร่วมกัน จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันและมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้อยู่อาศัยมีความผูกพันมานาน

2)ชุมชนสันป่ายางหลวง

ตั้งอยู่บริเวณถนนเจริญราษฎร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทางเหนือของประตูเมือง(ประตูช้างสี) มีอาณาเขตติดต่อกับ ทิศเหนือติดกับถนนเทศบาล ชุมชนสวนดอกและชุมชนไก่อั่ว ทิศใต้ติดกับโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหลวงและชุมชนบ้านท่า-ท่านาง ทิศตะวันออกติดกับวัดช้างฆ้องและชุมชนช้างฆ้อง ทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญราษฎร์และชุมชนพระคงถาญี โดยมีพื้นที่ประมาณ 0.16 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เดิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนช้างฆ้องที่แยกตัวออกมาในปี พ.ศ.2539 และตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัดสันป่ายางหลวง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นศรัทธาวัดและตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบวัดสันป่ายางหลวง ประธานชุมชนคือ นางแสงทอง คำพรหม

ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้คือ บริเวณริมถนนเจริญราษฎร์ที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ทำการค้าขายและมีที่อยู่อาศัยปะปน แต่ภายในตรอกซอยมักเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย มีร้านค้าเล็ก ๆ ปะปนอยู่บ้าง ชุมชนนี้มีคูน้ำผ่าน มีที่ว่างปรากฏในบางส่วน บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวที่แบบบ้านสมัยใหม่ ก่อสร้างด้วยอิฐ ชุมชนนี้ด้านในมีต้นไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่น ด้านตะวันออกของชุมชนปรากฏเป็นที่ว่างขนาดใหญ่ ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้นชุมชนสันป่ายางหลวงมีตลาดสดเทศบาลตั้งอยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีร้านค้าปลีกกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณชุมชน มีโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหลวงตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน ในด้านสถานพยาบาลชาวชุมชนสามารถไปใช้บริการศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสวนดอกซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชน สำหรับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจนั้น นอกจากสถานที่ทางศาสนา คือวัดสันป่ายางหลวง ยังมีศูนย์พันธุกิจคริสเตียนไทย-เกาหลี และคูน้ำบริเวณกลางชุมชนซึ่งบรรยากาศร่มรื่นสามารถมานั่งพักผ่อนได้ โดยสิ่งบริการอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ ห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ และสถานีตำรวจภูธรลำพูน

การที่ชุมชนประสบปัญหาหลักถิ่นเหม็นรบกวน จากน้ำที่เน่าเสียบริเวณคูน้ำกลางชุมชน ประกอบกับชุมชนนี้ตั้งอยู่ใกล้กับเทศบาลเมืองลำพูน และภายในชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหลวง จึงมีโอกาสดำเนินการติดต่อประสานสัมพันธ์จากเทศบาลและโรงเรียนที่บุตรหลานของผู้อยู่อาศัยในชุมชนศึกษาอยู่ ที่ช่วยนำร่องในการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3)ชุมชนบ้านท่า – ท่านาง

ที่ตั้งของชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ด้านทิศเหนืออยู่นอกเขตตัวเมืองเก่า ด้านทิศใต้อยู่ภายในเขตเมืองเก่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีอาณาเขตติดต่อ คือ

ทิศเหนือ ติดกับชุมชนสันป่ายางหลวง ทิศใต้ติดกับถนนอุรุราชและวัดพระธาตุหริภุญชัย ทิศตะวันออกติดกับถนนรอบเมืองใน และแม่น้ำกวังบริเวณสะพานท่านาง ทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญราษฎร์ พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.16 ตารางกิโลเมตร บริเวณชุมชนบ้านท่า – ท่านางนี้เดิมเคยเป็นประตูทำน้ำซึ่งพระนางจามเทวีใช้เสด็จขึ้น - ลงเรือไปทิศต่าง ๆ จึงได้ชื่อว่า “ท่านางจาม” และบริเวณนี้ยังเป็นประตูสำหรับการค้าขาย เป็นอีกชุมชนหนึ่งซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนช่างฆ้อง และได้แยกตัวออกมาในปี พ.ศ.2539 ประชาชนชุมชน คือ นางแพรวพรรณ อินทชัย

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน แบ่งเป็น 2 ส่วน ด้านเหนือที่อยู่นอกเขตตัวเมืองเก่าที่อยู่อาศัยบริเวณริมถนนเจริญราษฎร์ส่วนใหญ่เป็นห้างร้าน อาคารพาณิชย์ ด้านในส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวมีรั้วรอบขอบชิด สภาพดี มีร้านค้าเล็ก ๆ ปะปน อีกส่วนหนึ่งของชุมชนอยู่ในเขตคูเมืองด้านใน เป็นบ้านพักข้าราชการ และร้านค้าเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่อยู่อาศัยที่ปรากฏเป็นบ้านเดี่ยวมีน้อยและอยู่บริเวณริมถนนรอบเมืองในด้านที่ติดกับแม่น้ำกวัง อาคารร้านค้าส่วนใหญ่มีสภาพเก่า และมีบางส่วนที่ทรุดโทรมเพราะขาดการดูแล ส่วนสิ่งบริการสาธารณะแม้ว่าภายในบริเวณชุมชนนี้จะไม่มิตลาดสด แต่ก็มีย่านการค้าขนาดใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริม ถ.เจริญราษฎร์และ ถ.อินททยงยศ ให้สามารถซื้อสินค้าและอาหารได้ ในด้านสถานศึกษานั้นมีโรงเรียนสันป่ายางหลวงตั้งอยู่ใกล้ชุมชน และโรงเรียนเมธีวุฒิกรซึ่งเป็นของสถาบันสงฆ์อยู่ใกล้ชุมชน สำหรับสถานพยาบาลนั้นพบว่ามีเพียงร้านขายยาและคลินิกบริเวณ ริม ถนนอินททยงยศเท่านั้น ส่วนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่สำคัญทางศาสนา มีวัดช้างรองและวัดช้างสีอยู่ในชุมชน ชุมชนนี้ยังอยู่ใกล้กับสวนสาธารณะริมแม่น้ำกวัง และศูนย์ประสานงานชุมชนเมืองลำพูนอีกด้วย

การที่ชุมชนประสบปัญหาาร่วมกัน อันเกิดจากการตั้งอยู่บริเวณถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนรอบเมือง ถนนเจริญราษฎร์ ที่มีการจราจรคับคั่งจึงก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศ รวมถึงกลิ่นเหม็นจากแม่น้ำกวังและควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เคียง อีกทั้งกิจการค้าบริเวณสองฟากถนนยังทำให้มีปัญหาขยะตกค้าง จึงทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความสนใจในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม ประกอบกับภายในบริเวณชุมชนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ประสานงานชุมชนเมืองลำพูนซึ่งเป็นที่ทำการของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน จึงมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความสนใจและเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

4)ชุมชนประตูลี้

ตั้งอยู่บริเวณถนนรอบเมืองนอก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทางทิศใต้นอกเขตกำแพงเมืองเก่า โดยมีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับถนนรอบเมืองนอก บริเวณข้างอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ทิศใต้ติดกับถนนสนามกีฬาและโรงเรียนอรพินวิทยา ทิศตะวันออกติดกับสนาม

กีฬาเทศบาลเมืองลำพูนและชุมชนบ้านหลาย ทิศตะวันตกติดกับชุมชนสันคอนรอม พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.21 ตารางกิโลเมตร ชื่อประตูลี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยหริภุญชัย เป็นชื่อของวัดประตูลี้ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี และเป็นที่ตั้งของชุมชนเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (ผาสุก อินทรารุณและคณะ, 2536) คำว่า ลี้ ภาษาล้านนา แปลว่า หลบหลีก หรือหนีไป เข้าใจว่าเป็นประตูลี้ที่ใช้ในการหนีข้าศึก มีผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า หากเอามะนาวโยนลงน้ำที่หนองน้ำวัดพระยืน มะนาวนั้นจะมาโผล่ที่หนองน้ำพระอุโบสถวัดพระธาตุหริภุญชัย ทะลุผ่านบ่อน้ำข้างมูบในวัดพระธาตุหริภุญชัยนั้น แล้วทะลุออกไปถึงปากบ่อ อำเภอลำปาง อาจเป็นไปได้ว่าบริเวณประตูลี้นี้มีทางลับหนีออกจากนครหริภุญชัยทางน้ำได้ (เทศบาลเมืองลำพูน, 2543) ชุมชนปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นศรัทธาวัดประตูลี้ และพบว่าอายุของชุมชนปัจจุบันนี้อยู่ในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ประธานชุมชน คือ นาย ทองคำ เมืองมูล

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนประตูลี้ ด้านเหนือเป็นตลาด ร้านค้าและอาคารพาณิชย์ ด้านในเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นแบบทรงสมัยใหม่ที่ก่ออิฐ ขนาดใหญ่มีบริเวณ ถนนในชุมชนเป็นซอยแคบ ๆ และมีที่ว่างและที่ร้างปะปนบ้าง ส่วนพื้นที่ด้านทิศใต้ของชุมชนถูกสร้างเป็นบ้านจัดสรรและอาคารพาณิชย์ 2 - 3 ชั้น เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบ้านจัดสรรส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกัน และยังปรากฏว่ามีที่ว่างเหลืออยู่เป็นจำนวนมากบริเวณกลางชุมชน ซึ่งเป็นที่ดินที่ถูกแบ่งแปลงไว้แต่ยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ ส่วนสิ่งบริการสาธารณะบริเวณชุมชนมีตลาดสดประตูลี้ และบริเวณใกล้เคียงมีตลาดสดหนองดอก ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดในเขตเมืองตั้งอยู่ ทางด้านสถานศึกษามีโรงเรียนอนุบาลลำพูนและโรงเรียนเทศบาลประตูลี้อยู่ใกล้ ในด้านสถานพยาบาลนั้นพบว่ามีเพียงร้านขายยาและคลินิก ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนอินทวงษะเท่านั้น สำหรับสถานที่สำคัญทางศาสนาคือวัดประตูลี้ และมีสนามกีฬาเทศบาลเมืองลำพูน และหอนาฬิกาอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน

เนื่องจากชุมชนประตูลี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนที่อยู่รอบวัดประตูลี้ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในชุมชนมานาน กลุ่มนี้จะมีความสัมพันธ์กันแบบครอบครัวและเครือญาติ เมื่อมีปัญหาสิ่งแวดลอมจึงมีความร่วมมือช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี อีกส่วนหนึ่งคือผู้ที่มาอยู่ใหม่บริเวณถนนสนามกีฬาที่ประสบปัญหาสิ่งแวดลอมอันเนื่องมาจากน้ำเน่าขังบริเวณกลางชุมชนทำให้กลุ่มนี้มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา ประกอบกับมีผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือร่วมใจคนทั้ง 2 กลุ่ม เนื่องจากเป็นประธานเครือข่ายสิ่งแวดลอมเมืองลำพูนด้วย จึงมีส่วนในการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดลอมของชุมชน

5)ชุมชนพระคงฤาษี

ตั้งอยู่บริเวณถนนหลังวัดพระคงฤาษี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทางทิศเหนือของประตูเมือง (ประตูช้างสี) มีอาณาเขตติดต่อกับ ทิศเหนือติดกับชุมชนสวนดอก ทิศใต้

ติดกับถนนรอบเมืองนอกด้านเหนือ ทิศตะวันออกติดกับถนนเจริญราษฎร์ ด้านเหนือติดกับชุมชนสันป่ายางหลวง ด้านใต้ติดชุมชนบ้านท่า - ท่านาง ทิศตะวันตกติดกับถนนพระคงฤาษี โดยพื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.09 ตารางกิโลเมตร บริเวณชุมชนพระคงฤาษีนี้เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ ที่ตั้งอยู่ใกล้วัดพระคงหรือวัดพระคงฤาษีซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี (ผาสุก อินทราวุธ และคณะ, 2536) ส่วนชุมชนปัจจุบันเทศบาลจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2533 และตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่เป็นศรัทธาวัดพระคงฤาษี ประธานชุมชน คือนาย บุญช่วย วรรณเมฆ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมีวัดพระคงฤาษีเป็นศูนย์กลาง บริเวณริมถนนเจริญราษฎร์มีสถานที่ราชการและร้านค้าเรียงรายกันอยู่ โดยมีที่อยู่อาศัยปะปนในบางส่วน มีถนนผ่านกลางชุมชนเป็นซอยขนาดเล็ก ภายในซอยส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก ก่อสร้างแบบสมัยใหม่ มีพื้นที่ไม่กว้างขวางนักแต่หลังมีรั้วกัน สภาพที่อยู่อาศัยค่อนข้างดี แต่บ้านเรือนที่อยู่ด้านหลังคือบริเวณลำเหมืองจำแลงจะมีบางส่วนที่สกปรกและทรุดโทรม ส่วนสิ่งบริการสาธารณะชุมชนนี้ไม่มีตลาดสด มีเพียงย่านการค้าบริเวณริมถนนเจริญราษฎร์และร้านค้าย่อยตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ในด้านสถานศึกษานั้นมีโรงเรียนสันป่ายางหลวงตั้งอยู่ใกล้ชุมชน โดยมีศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสวนดอกเป็นสถานพยาบาลที่อยู่ใกล้เคียง ส่วนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่สำคัญทางศาสนาได้แก่ วัดพระคงฤาษี และบริเวณคูเมืองด้านประตูช้างสี ส่วนสิ่งบริการอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงได้แก่ สถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำพูน

การที่ชุมชนพระคงฤาษีเป็นชุมชนดั้งเดิม อีกทั้งยังเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความรู้จักคุ้นเคย ประกอบกับถนนในชุมชนมีขนาดเล็ก ไม่มีรถสัญจรผ่านไปมามากนักเพราะไม่สะดวก จึงทำให้การไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนโดยการเดินเท้าเป็นไปโดยสะดวก การปะทะพูดคุยถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงมีอย่างกว้างขวาง ประกอบกับการที่มีถนนแคบทำให้เกิดปัญหาขยะตกค้าง เนื่องจากการจัดเก็บของเทศบาลไม่สะดวก เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

๖) ชุมชนสันป่ายางหน่อม

ตั้งอยู่ทางด้านเหนือสุดของเขตเทศบาลเมืองลำพูน หมู่ 10 ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับเขตตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศใต้ติดกับถนนเจริญตาและชุมชนหนองแสง ทิศตะวันออกติดกับสถานีรถไฟลำพูน ทิศตะวันตกติดกับลำเหมืองจำแลงและถนนเหมืองง่าแล้ง โดยมีพื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.25 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิม ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบเป็นศรัทธาวัดสันป่ายางหน่อม ซึ่ง

เทศบาลได้จัดตั้งเป็นรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 และใช้ชื่อชุมชนตามชื่อวัดสันป่ายางหน่อม ประธานชุมชน คือ นายพุดพิพล ปิ่นทะรัง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนสันป่ายางหน่อม บริเวณสองฟากของถนนเจริญราษฎร์ ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าและอาคารพาณิชย์ มีบ้านเรือนปะปนบางส่วน เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหน่อม สำหรับลักษณะของร้านค้าบางส่วนที่พบในชุมชนนี้เป็นบ้านที่เปิดหน้าบ้านทำการค้าขาย บางส่วนเป็นอาคารพาณิชย์ ส่วนด้านหลังของถนนมักเป็นบ้านเดี่ยวขนาดเล็ก ๆ มีบริเวณไม่มากนักตั้งอยู่ติดกันมีรั้วรอบ ชุมชนนี้มีที่ว่างเป็นบริเวณกว้างปรากฏอยู่ด้านหลังของชุมชนบริเวณทางไปสถานีรถไฟลำพูน สภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้ค่อนข้างดี และส่วนใหญ่เป็นบ้านแบบสมัยใหม่ที่สร้างด้วยอิฐ บ้านไม้ปรากฏอยู่น้อยมาก มีร้านค้าของชุมชนสันป่ายางหน่อมอยู่ริมถนนหน้าวัดสันป่ายางหน่อมและมีลานกีฬาของชุมชน ส่วนสิ่งบริการสาธารณะ ชุมชนนี้มีตลาดสดหนองแสงและร้านค้าของชุมชนซึ่งเรียกว่า ศูนย์ชุมชนสันป่ายางหน่อม นอกจากนี้ยังมีธนาคารค้าบริเวณริมถนนเจริญราษฎร์สำหรับให้บริการซื้อขายสินค้า ชุมชนนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหน่อมตั้งอยู่ริมถนนเจริญราษฎร์ และมีศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสันป่ายางหน่อม ที่ให้บริการการรักษาพยาบาลเบื้องต้นอยู่ด้วย สำหรับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกายนั้นมีวัดสันป่ายางหน่อม สนามกีฬาโรงเรียนสันป่ายางหน่อม และลานกีฬาชุมชน

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนสันป่ายางหน่อมมีความรู้จักคุ้นเคยกันมานาน เพราะเป็นชุมชนดั้งเดิมมีความผูกพันกันทางเครือญาติ ประกอบกับมีร้านค้าชุมชนซึ่งเป็นศูนย์รวมของการพบปะพูดคุยกันของคนหลาย ๆ กลุ่ม ทั้งกลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ มีโรงเรียนซึ่งบุตรหลานของผู้อยู่อาศัยในชุมชนศึกษาอยู่ จึงทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันใกล้ชิดกัน และการประสบปัญหาผลมาจากการจราจรร่วมกันเพราะอยู่ใกล้ถนนเจริญราษฎร์ ส่วนผู้อยู่อาศัยในตรอกซอยก็ประสบปัญหาขยะตกค้างเหล่านี้ทำให้เกิดความร่วมมือในชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาขยะที่ได้นำร่องมาจากโรงเรียนเทศบาลสันป่ายางหน่อมสู่ชุมชน

7)ชุมชนจามเทวี

อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันตกประมาณ 1 กิโลเมตรตามถนนสายลำพูน - สันป่าตอง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับเขตตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศใต้ติดกับเขตตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนและชุมชนสันดอนรอม ทิศตะวันออกติดกับชุมชนมทาวัว ทิศตะวันตกติดกับเขตตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยพื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.34 ตารางกิโลเมตร บริเวณชุมชนจามเทวี เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ ตั้งแต่สมัยพระเจ้ามังหันตยศพระราชาโอรสของพระนางจามเทวี ซึ่งสร้างวัด

จามเทวีและสุวรรณจังโกฏิเจดีย์เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระนางจามเทวี (ผาสุก อินทราวุธและคณะ, 2536) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่รายรอบชุมชนนี้เป็นศรัทธาวัดจามเทวี และเทศบาลได้จัดตั้งเป็นรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 และใช้ชื่อชุมชนตามชื่อวัด ประธานชุมชน คือนาง สุภาวดี ชื่นชม

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนนี้จะมีบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์อยู่มากบริเวณริมถนนสายลำพูน – สันป่าตองเท่านั้น มีตรอกซอยซึ่งด้านหลังมักเป็นที่ว่างหรือพื้นที่นา บ้านเรือนริมถนนมักเป็นอาคารพาณิชย์ ในซอยมีบ้านแบบสมัยใหม่ขนาดใหญ่มีบริเวณค่อนข้างกว้าง มีหอพัก มีบ้านจัดสรรปรากฏอยู่ด้วย มีเพียงบางส่วนของพื้นที่ที่มีสภาพบ้านเล็กแคบและค่อนข้างทรุดโทรม ส่วนสิ่งบริการสาธารณะ ในชุมชนนี้มีธนาคารค้าขนาดใหญ่บริเวณถนนจามเทวี หน้าวัดจามเทวี และโรงพยาบาลลำพูน มีศูนย์ชุมชนจามเทวี ร้านค้า รถเข็น และหาบเร่ แผงลอยที่ชุมชนซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน สำหรับสถานศึกษาที่ให้บริการนั้นมีโรงเรียนเทศบาลจามเทวีและโรงเรียนมงคลวิทยาเปิดสอนอยู่ ในด้านการรักษาพยาบาลนั้นชุมชนนี้มีศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนจามเทวีให้บริการอยู่ และหากเจ็บป่วยมากสามารถไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลลำพูนซึ่งอยู่ใกล้เคียงได้ สำหรับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ วัดจามเทวี

การที่ภายในชุมชนจามเทวีเป็นที่ตั้งของโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงฆ่าสัตว์และอยู่ใกล้โรงพยาบาลลำพูน ทำให้เกิดปัญหาจราจรและมลภาวะจากการจราจร รวมถึงกลิ่นเหม็นจากโรงฆ่าสัตว์จึงทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนประสบปัญหาร่วมกัน ซึ่งชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิมผู้อยู่อาศัยจึงมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นหรือเป็นเครือญาติจึงมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบกับการส่งเสริมของเทศบาลและโรงเรียนเทศบาลจามเทวีในการจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

8)ชุมชนมหาวัน

ตั้งอยู่บริเวณถนนสันเหมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน นอกกำแพงเมืองทางทิศตะวันตก มีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับเขตตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศใต้ติดกับที่ว่างเหนือโรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ลำพูนและชุมชนสันดอนรอม ทิศตะวันออกติดกับ ถนนรอบเมืองนอกตรงข้ามตลาดสดหนองดอก ทิศตะวันตกติดกับชุมชนจามเทวี พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.33 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณที่ตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบวัดมหาวัน ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวีที่โปรดให้สร้างขึ้นทางทิศตะวันตกของตัวเมือง (ผาสุก อินทราวุธและคณะ, 2536) ส่วนชุมชนในปัจจุบันส่วนใหญ่สร้างบ้านอยู่รายรอบวัดและเป็นศรัทธาวัดมหาวัน โดยเทศบาลจัดตั้งชุมชนขึ้นในปี พ.ศ.2533 จึงตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด ประธานชุมชนคือ นายมงคล ประธานราษฎร

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมหาวัน บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนเมืองจำแล้ สองฟากถนนจะเป็นอาคารพาณิชย์ซึ่งสร้างขึ้นใหม่หลายหลัง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นร้านค้าเกือบตลอดแนวมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เป็นที่ว่าง ส่วนด้านหลังอาคารพาณิชย์มักเป็นที่อยู่อาศัยแบบบ้านเดี่ยวซึ่งปลูกชิดติดกันบริเวณบ้านมีน้อย ด้านหลังของชุมชนเป็นที่ว่างขนาดใหญ่และเป็นที่น่าสนใจบางส่วน ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้นชุมชนนี้อยู่ใกล้ตลาดสดหนองคอกซึ่งเป็นย่านการค้าขนาดใหญ่ของชุมชนเมืองลำพูน นอกจากนี้ภายในบริเวณชุมชนยังมีร้านค้าชุมชนมหาวันและร้านค้าย่อยให้บริการอยู่ ในด้านสถานพยาบาลนั้นมีร้านขายยาและคลินิกบริเวณตลาดสดหนองคอกให้บริการ ในด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยวมีวัดมหาวันและลานเอนกประสงค์บริเวณอนุสาวรีย์พระนางจามเทวีให้นั่งพักผ่อน

ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยมากที่สุด โดยมากสร้างบ้านเรือนอยู่ในตรอกซอย โดยมีวัดมหาวันเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศีลธรรม และผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่รู้จักคุ้นเคยกันดีเพราะอยู่อาศัยในชุมชนมานาน ประกอบกับบริเวณวัดมีการตั้งร้านค้าชุมชนและลานกีฬา ทำให้เป็นที่พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในชุมชน เมื่อชุมชนประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากภาวะทางอากาศจากการจราจร และน้ำเน่าเสียภายในลำเหมืองในชุมชนร่วมกัน จึงเป็นส่วนที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

๑) ชุมชนหนองเส้ง

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขตเมืองเก่า ที่หมู่ 10 ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับถนนเจริญตาและชุมชนสันป่ายางหน่อม ทิศใต้ติดกับถนนจักรคำ ชุมชนไก่อแก้วและบางส่วนของชุมชนช่างฆ้อง ทิศตะวันออกติดกับสถานีรถไฟลำพูนและชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ทิศตะวันตกติดกับลำเหมืองจำแล้และถนนเมืองจำแล้ พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.58 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นอีกชุมชนหนึ่งของเมืองลำพูนที่เมื่อเทศบาลจัดตั้งรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 และตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่ที่สร้างบ้านอยู่รายรอบเป็นศรัทธาวัดหนองเส้ง ประธานชุมชน คือ นายวีระพันธุ์ แสนญาติสมุทร

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนหนองเส้ง มีบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์ปรากฏมากเฉพาะริมถนนเจริญราษฎร์และถนนสันป่ายางเท่านั้น ด้านหลังของที่อยู่อาศัยปรากฏเป็นที่ว่างที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ถูกแบ่งแปลงไว้อย่างกว้างขวาง ริมถนนมีร้านค้าและที่อยู่อาศัยปะปนกันแต่ด้านหลังส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยขนาดปานกลางและขนาดใหญ่มีบริเวณบ้านพอสมควร มีทาวนเฮาส์และมีบ้านพักคนงานก่อสร้างที่สภาพทรุดโทรมสกปรก มีแอ่งน้ำขังหลายจุด และที่ว่างปรากฏอยู่หลายจุด ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้นชุมชนนี้มีตลาดหนองเส้ง และมีย่านการค้าขนาดใหญ่

ใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนเจริญราษฎร์ซึ่งประกอบด้วยร้านค้าและสถานที่ให้บริการต่าง ๆ จำนวนมาก ในด้านสถานศึกษานั้นมีโรงเรียนจักรคำคณาทรลำพูนซึ่งเปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และยังมีสถานรับเลี้ยงเด็กบ้านหนองแสงให้บริการสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องเด็กอีกด้วย ภายในบริเวณชุมชนยังมีศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองลำพูนซึ่งให้บริการแก่คนทั่วไป ส่วนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬานั้นประกอบด้วยวัดหนองแสง และลานกีฬาชุมชนหนองแสงที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น นอกจากนี้ยังมีฌาปนสถานอยู่ภายในบริเวณชุมชน

การที่ชุมชนหนองแสงมีวัดเป็นศูนย์กลางรวมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีลานกีฬาชุมชนและร้านค้าชุมชนอยู่ใกล้วัด มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศีลธรรม และภายในชุมชนมีโรงเรียนซึ่งบุตรหลานของผู้อยู่อาศัยในชุมชนศึกษาอยู่ ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน ทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันบ่อยครั้ง ประกอบกับการประสบปัญหามลพิษทางอากาศทั้งจากควันพิษของโรงงานอุตสาหกรรม การจราจรและน้ำท่วมขัง ทั้งในบริเวณชุมชนและบริเวณวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนจึงทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนหนองแสง มีความสนใจและยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

10) ชุมชนช่างฆ้อง

ตั้งอยู่ติดแม่น้ำกวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขตเมืองเก่า บริเวณถนนช่างฆ้อง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับชุมชนหนองแสงและชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ทิศใต้ติดกับแม่น้ำกวและเขตตำบลเวียงของอำเภอเมืองลำพูน ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำกวและเขตตำบลเวียงของ อำเภอเมืองลำพูน ทิศตะวันตกติดกับชุมชนไก่อั่ว พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.26 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิม แต่เดิมบ้านช่างฆ้องมีพ่อค้าวานิชที่เป็นคนจีนมากมาย ตระกูลใหญ่ ๆ ในเชียงใหม่ - ลำพูน มีบรรพบุรุษก็เกิดที่บ้านช่างฆ้องนี้มากมาย บริเวณนี้เป็นทำน้ำและแหล่งการค้าขายที่สำคัญของภาคพื้นที่อย่างแท้จริง ประชาชนส่วนใหญ่เป็นศรัทธาวัดช่างฆ้อง เดิมเมื่อเทศบาลจัดตั้งรูปแบบชุมชนขึ้นในปี พ.ศ.2533 นั้นเป็นชุมชนที่มีขนาดพื้นที่กว้างขวาง เมื่อปี พ.ศ.2539จึงแยกตัวออกมาเป็นอีก 2 ชุมชนคือชุมชนบ้านท่า - ท่านาง ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน และชุมชนสันป่ายางหลวงที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน ประธานชุมชนคือ นาย พิทักษ์ ใจปิ่นตา

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัย มีร้านค้าและอาคารพาณิชย์อยู่น้อย ลักษณะของที่อยู่อาศัยในส่วนที่อยู่ติดกับลำน้ำกวส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้สองชั้นมีบริเวณบ้านกว้างขวาง มีการปลูกไม้ผลอยู่ในบริเวณบ้าน ส่วนใหญ่เป็นลำไย มะม่วง พืชสวนครัว มีที่ว่างปรากฏอยู่หลายจุด ส่วนที่อยู่อาศัยบริเวณถัดมาส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวทรงสมัยใหม่

ก่อสร้างด้วยอิฐ ชุมชนนี้มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทเพราะอยู่ห่างจากเขตศูนย์กลาง สภาพที่อยู่อาศัยค่อนข้างดี ส่วนถนนในชุมชนเป็นถนนคอนกรีต ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้นชุมชนข้างห้องตั้งอยู่บริเวณเลียบบแม่น้ำกวัง ซึ่งมีตลาดเทศบาลอยู่ใกล้ให้บริการอยู่ประกอบกับภายในบริเวณชุมชนมีร้านค้าย่อยตั้งกระจายอยู่ ในด้านสถานศึกษานั้นมีโรงเรียนจักรคำคณาทรลำพูนและโรงเรียนสันป่ายางหลวงอยู่ใกล้ชุมชน และมีศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองลำพูนให้บริการด้านสาธารณสุขอยู่ใกล้ ๆ ชุมชน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬา มีวัดข้างห้องซึ่งเป็นศูนย์รวมและศูนย์กลางของชุมชน และยังมีลานกีฬาชุมชนข้างห้องซึ่งชาวชุมชนใช้ออกกำลังกาย

ความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง และความเป็นเครือญาติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนนี้ ประกอบกับการที่มีโครงสร้างอาชีพคล้ายกัน คือ มีการทำสวนลำไยภายในบริเวณบ้านเหมือนกัน ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความแน่นแฟ้น อีกทั้งการประสบปัญหาแม่น้ำกวังเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็นและปัญหาขยะ จากการทิ้งขยะไม่เป็นที่ของผู้ที่สัญจรไปมา ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนข้างห้องได้เล็งเห็นปัญหาและความสำคัญของการจัดการปัญหา จึงเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

11) ชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม

ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองเก่า บริเวณถนนรอบเมืองใน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีอาณาเขตคือ ทิศเหนือติดกับถนนไชยมงคลและวัดพระธาตุหริภุญชัย ทิศใต้ติดกับถนนรอบเมืองในและคูเมืองด้านใต้ ทิศตะวันออกติดกับถนนรอบเมืองในบริเวณสะพานท่าขาม ทิศตะวันตกติดกับถนนอินทโยชศ พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.10 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าที่อยู่ใกล้วัดตรงสัจจะซึ่งเป็นวัดประจำชุมชน เดิมบริเวณนี้เรียกประตูท่าขาม ที่คนใช้สัญจรข้ามแม่น้ำกวังระหว่างฝั่งตะวันตกและตะวันออกผ่านสะพานที่อยู่ตรงข้ามวัดพระธาตุหริภุญชัยที่พระนางจามเทวีมานมัสการ และใช้เส้นทางข้ามแม่น้ำกวังไปกราบไว้พระที่วัดศรีโพธารามหรือวัดดอนแก้ว (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนบ้านเวียงยอง) เมื่อพระนางจามเทวีเสด็จไปลำปางก็ผ่านประตูท่าขามนี้ ชุมชนท่าขามเริ่มก่อตั้งโดยเทศบาลเมืองเมื่อปี พ.ศ.2533 เริ่มแรกมีสมาชิกภายในชุมชนเพียง 165 ครอบครัว ประธานชุมชน คือ นางจรวพร บุญเกียรติ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน มีวัดอยู่ในเขตชุมชน 2 แห่ง มีโรงเรียนอนุบาลร้านค้าโดยเฉพาะบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ถนนไชยมงคล และถนนวังขวาส่วนใหญ่เป็นอาคารขนาดใหญ่ มีเพียงบริเวณตรอกซอยหลังวัดตรงสัจจะและหลังวัดสุพรรณรังษี และริมถนนรอบเมืองในด้านทิศใต้เท่านั้น ที่มีที่อยู่อาศัยแบบบ้านเดี่ยว ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก มีบริเวณไม่กว้างมากนัก มีต้นไม้ร่มรื่นพอสมควร และมีที่ว่างยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อยู่น้อยมาก เช่น บริเวณหลังวัดสุพรรณรังษี

ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้น ชุมชนท่าขามบ้านฮ่อมตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมือง กล่าวคือในเขตคูเมืองซึ่งการเดินทางสะดวก มีย่านการค้าบริเวณสองฟากริมถนนอินททยชและอยู่ใกล้ตลาดสดหนองดอก สำหรับสถานศึกษาที่อยู่ใกล้ชุมชนได้แก่ โรงเรียนอนุบาลโพนบุญ และโรงเรียนเมธีวุฒิกร ซึ่งเป็นสถานศึกษาของสงฆ์ ในด้านสถานศึกษานั้นพบว่ามีย่านขายยาและคลินิกตั้งอยู่บริเวณริมถนนอินททยช ส่วนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนมีวัดตรงสัจจะวัดพุทธธรรมรังษี และอยู่ใกล้วัดพระธาตุหริภุญชัย ส่วนสาธารณะบริเวณริมแม่น้ำกวางซึ่งมีร้านค้าและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ภายในชุมชนยังเป็นที่ตั้งของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) อีกด้วย

ชุมชนท่าขาม - บ้านฮ่อม ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการจราจรบริเวณถนนสายหลักที่อยู่โดยรอบชุมชน ส่วนในชุมชนมีถนนขนาดเล็กและเคเบิ้ลการจัดเก็บขยะทำได้ยากจึงเกิดปัญหาขยะตกค้าง ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนประสบปัญหาร่วมกันและเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาและความจำเป็นในการจัดการ ประกอบกับชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เป็นทั้งผู้นำทางความคิดและอาชีพที่สามารถร่วมมือร่วมใจผู้อยู่อาศัยในชุมชนในเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และความจำเป็นของการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์รับซื้อ - ขายขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ในชุมชนขึ้นมา

12) ชุมชนสันดอนรอม

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกำแพงเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตติดต่อคือทิศเหนือ ติดกับ ชุมชนมหาวัน ทิศใต้ ติดกับ เขตตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศตะวันออก ติดกับ ชุมชนประตูสี่ ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนจามเทวีและเขตตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.49 ตารางกิโลเมตร ชุมชนสันดอนรอมเป็นอีกชุมชนหนึ่งของเมืองลำพูนที่เป็นชุมชนดั้งเดิม เมื่อเทศบาลจัดตั้งรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 จึงตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่ที่สร้างบ้านอยู่ด้านหลังวัดเป็นศรัทธาวัดสันดอนรอม ประธานชุมชน คือ นายถวัลย์ คำรง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบริเวณถนนลำพูน - ป่าซาง ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าและอาคารพาณิชย์เป็นแนวยาวเกือบทั้งหมด เพราะมีโรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ลำพูนและวิทยาลัยเทคนิคลำพูนอยู่ มีสถานที่ราชการ ส่วนชุมชนส่วนใหญ่อยู่ด้านหลังวัดสันดอนรอม ภายในชุมชนมีถนนผ่านบ้านเรือนด้านหลังวัดส่วนใหญ่มีขนาดเล็กปลูกชิดติดกัน เริ่มมีอาคารพาณิชย์สร้างใหม่ ๆ ปรากฏในซอย ทางทิศตะวันออกของชุมชนติดกับชุมชนประตูสี่ มีที่อยู่อาศัยแบบใหม่และมีที่ว่างยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อยู่มากในที่ดินบริเวณนั้น และมีศูนย์ชุมชนอยู่กลางชุมชนด้านหลังวัด

สันดอนรอม ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้นชุมชนสันดอนรอมเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดสดหนองคอก นอกจากนี้ภายในบริเวณชุมชนก็ยังมีร้านค้าชุมชนและร้านค้าย่อยกระจายอยู่ทั่วไป สำหรับสถานศึกษานั้นชุมชนนี้มีวิทยาลัยเทคนิคลำพูน และโรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ โรงเรียนเลาหิจิตรพิทยายู่ใกล้ชุมชน ในด้านสถานพยาบาลนั้น พบว่ามีศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสันดอนรอมให้บริการอยู่ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬา ประกอบด้วย วัดสันดอนรอม วัดประตูลี้ ลานเอนกประสงค์บริเวณอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี และลานกีฬาชุมชนสันดอนรอม ส่วนสถานที่อื่น ๆ ได้แก่ ศูนย์ชุมชนสันดอนรอม

จากประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ส่วนใหญ่มีเชื้อสายของเหมือนกัน ทำให้ผู้คนมีความผูกพันทางสังคมและวัฒนธรรม จึงมีความร่วมมือร่วมใจกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และชุมชนนี้ยังเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาขนาดใหญ่และหน่วยงานราชการ จึงทำให้เกิดการลงทุนในเชิงการค้า สองฟากถนนสันดอนรอมจึงเต็มไปด้วยร้านค้า มีปัญหาการจราจรที่คับคั่งและสาธารณูปโภคที่ชำรุดทรุดโทรมที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนต้องประสบร่วมกัน ประกอบกับการอยู่อาศัยในชุมชนมานานคงจะเห็นจากที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นรายล้อมวัดสันดอนรอมซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีศูนย์ชุมชนซึ่งเป็นที่รวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอื่น ๆ ลานกีฬา และร้านค้าชุมชน แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของผู้อยู่อาศัยในชุมชน เพื่อคงไว้ซึ่งความสามัคคีอันดีและการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งเป็นบริบทที่สำคัญของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการต่อสู้กับกระแสการพัฒนาจากภายนอก

13) ชุมชนสวนดอก

ตั้งอยู่บริเวณถนนเจริญราษฎร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศเหนือของกำแพงเมือง มีอาณาเขตติดต่อกับ ทิศเหนือติดกับชุมชนหนองแสง ทิศใต้ติดกับชุมชนพระคงญาติ และถนนเทศบาล ทิศตะวันออกติดกับชุมชนไก่อั่ว ทิศตะวันตกติดกับลำเหมืองจำแลงและถนนจำแลง พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.13 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นอีกชุมชนหนึ่งของเมืองลำพูนที่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่นอกเขตเมืองเก่า เมื่อเทศบาลจัดตั้งรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 จึงตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่ที่สร้างบ้านอยู่รายรอบวัดเป็นศรัทธาวัดสวนดอก ประธานชุมชน คือ นางกัลญา อินตะสุข

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมีถนนเจริญราษฎร์ผ่านกลางชุมชน สองฟากถนนเป็นร้านค้าและอาคารพาณิชย์ซึ่งประกอบการค้าต่าง ๆ เรียงรายกันอยู่ ชุมชนนี้มีตลาด สำนักงานเทศบาลและหน่วยงานองค์การโทรศัพท์ตั้งอยู่ ด้านหลังของถนนส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยซึ่งเป็นบ้านเดี่ยวสร้างด้วยไม้และปูนปะปนกันไป รูปแบบยังคงเป็นบ้านทรงสมัยใหม่ ทางทิศตะวันตกติด

กับลำเหมืองจำแลมีบางส่วนที่เก่าและทรุดโทรม มีศูนย์ชุมชนอยู่ด้านหลังของชุมชน ถนนในชุมชนเป็นคอนกรีตที่ขนาดไม่กว้างมากนัก ส่วนสิ่งบริการสาธารณะมีตลาดเทศบาล และย่านการค้าขนาดใหญ่ริมถนนเจริญราษฎร์ให้บริการซื้อขายสินค้าและบริการอยู่ สำหรับสถานศึกษานั้นมีโรงเรียนจักรคำคณาทรลำพูนและโรงเรียนสันป่ายางหลวงที่อยู่ใกล้ชุมชนสามารถเดินไปได้ ส่วนสถานพยาบาลมีศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนสวนดอก และศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองลำพูนให้บริการอยู่ ในด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีวัดสวนดอกซึ่งมีความสงบร่มรื่นอยู่ ส่วนสถานที่ให้บริการอื่น ๆ ได้แก่ เทศบาลเมืองลำพูน ชุมสายโทรศัพท์ลำพูน และห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งตั้งอยู่ภายในและใกล้เคียงบริเวณชุมชน

การที่ชุมชนสวนดอกเป็นที่ตั้งของที่ทำการเทศบาลเมืองลำพูน จึงมีส่วนสำคัญในการได้รับการส่งเสริมในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมจากเทศบาลเมืองลำพูน แต่การส่งเสริมนี้จะสำเร็จไปมิได้เลยหากปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์อันดีของผู้อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งอยู่ร่วมกันมานาน การมีศูนย์รวมจิตใจร่วมกันที่วัดสวนดอก และการประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยเฉพาะบริเวณลำเหมืองจำแลที่มีปัญหาน้ำเน่าเสีย และฝุ่นควันจากการจราจรและเสียงรบกวน จึงทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเห็นความสำคัญของการแก้ไขและป้องกันปัญหา และการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

14) ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ

อยู่บริเวณถนนป่าสัก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขตเมืองเก่า มีอาณาเขตติดต่อกับ ทิศเหนือติดกับเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศใต้ติดกับชุมชนช่างฆ้อง บริเวณถนนจิตต์วงศ์พันธุ์รังสรรค์ ทิศตะวันออกติดกับเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศตะวันตกติดกับชุมชนสันป่ายางหน่อและชุมชนหนองเส้ง พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.29 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ถูกจัดตั้งขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2539 ซึ่งแยกตัวออกมาจากชุมชนหนองเส้ง โดยตั้งชื่อชุมชนตามลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟลำพูน ประชาชนชุมชน คือ นาง อำพัน อินทวงศ์

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนนี้ ส่วนใหญ่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ลักษณะบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวขนาดเล็ก ๆ มีบริเวณบ้านไม่มากนัก มีต้นไม้ร่มครึ้ม ร้านค้าในชุมชนมีน้อย มีพื้นที่ว่างรกร้างปรากฏบ้าง ด้านหลังชุมชนเป็นป่า และพบว่าชุมชนนี้มีหอพักอยู่หลายแห่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของผู้ที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ส่วนสิ่งบริการสาธารณะชุมชนนี้ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนหนองเส้งดังนั้นจึงสามารถไปใช้บริการสถานที่ต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับชุมชนหนองเส้ง กล่าวคือ สถานที่ซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน นอกจากสามารถซื้อในร้านค้าย่อยใน

ชุมชนยังซื้อได้ที่ตลาดหนองแสง ในด้านสถานศึกษาอยู่ใกล้กับโรงเรียนจักรคำคณาทรลำพูน และโรงเรียนสันป่ายางหนอง ส่วนสถานพยาบาลนั้นมีศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองลำพูนอยู่ใกล้ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจนั้นมีวัดหนองแสงซึ่งสวยงามสงบร่มรื่นสามารถมาพักผ่อนได้ และสถานที่ให้บริการอื่น ๆ ได้แก่ สถานีรถไฟลำพูน

ชุมชนหน้าสถานีรถไฟเป็นชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยนั้นรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีเนื่องจากในชุมชนนิยมเลี้ยงไก่ชนและมักนำมาประกวดแข่งขันกันบริเวณลานกว้างในชุมชน จึงมีโอกาสดังกล่าวได้พบปะพูดคุยกัน ประกอบกับเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมมากที่สุด จึงมีการย้ายเข้ามาของคนภายนอกมาก ซึ่งคนเหล่านี้มักแยกตัวออกไปจากการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และบางครั้งก็ได้สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนจึงมักไม่ยอมรับคนเหล่านี้ ซึ่งมีส่วนทำให้ผู้คนในชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน

15) ชุมชนบ้านห้วย

ตั้งอยู่บริเวณถนนบ้านห้วย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ริมแม่น้ำกวง ทางทิศใต้ของเขตเมืองเก่า มีอาณาเขตคือทิศเหนือ ติดกับ ถนนรอบเมืองนอก บริเวณคูเมืองด้านใต้ และสะพานท่าขาม ทิศใต้ ติดกับ แม่น้ำกวงและเขตตำบลเวียงของ อำเภอเมืองลำพูน ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำกวงและเขตตำบลเวียงของ อำเภอเมืองลำพูน ทิศตะวันตก ติดกับ ถนนสนามกีฬาและชุมชนประตูลี้พื้นที่ของชุมชนประมาณ 0.44 ตารางกิโลเมตร บริเวณชุมชนบ้านห้วยเดิมเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ ที่อยู่รายรอบวัดบ้านห้วยซึ่งสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ.1628 ที่อยู่นอกเขตเมืองเก่า และปรากฏเป็นชุมชนมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเมื่อเทศบาลจัดตั้งรูปแบบชุมชนในปี พ.ศ.2533 จึงตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่ที่สร้างบ้านอยู่รายรอบวัดเป็นศรัทธาวัดบ้านห้วย ประธานชุมชน คือ นายทวี แก้วทิพย์

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน พบว่าที่ผู้อยู่อาศัยบริเวณริมถนนบ้านห้วยส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว กึ่งไม้กึ่งอิฐ ที่ผู้อยู่อาศัยริมถนนจะมีขนาดเล็กกว่าที่ผู้อยู่อาศัยที่อยู่ด้านในที่ใกล้ลำน้ำกวง ส่วนที่ผู้อยู่อาศัยบริเวณด้านข้างวัดบ้านห้วยจะมีขนาดใหญ่ส่วนใหญ่เป็นบ้านสองชั้นรูปทรงสมัยใหม่ มีบริเวณกว้างพอสมควรมีต้นไม้ใหญ่ทำให้ร่มรื่น ด้านข้างวัดและด้านหลังส่วนใหญ่เป็นบ้านเก่าที่ค่อนข้างทรุดโทรม ชุมชนนี้มีสถานที่ให้บริการชุมชน เช่น สนามกีฬาเทศบาลเมืองลำพูน ฌาปนสถานบ้านห้วย และมีที่ว่างปรากฏบริเวณริมฝั่งแม่น้ำกวงเป็นบริเวณกว้าง ส่วนสิ่งบริการสาธารณะนั้น อยู่ใกล้ย่านการค้าบริเวณริมถนนรอบเมืองนอกและ ถนนรอบเมืองในทางทิศเหนือของชุมชน ส่วนสถานศึกษาที่อยู่ภายในชุมชนได้แก่ โรงเรียนประตูลี้ ซึ่งภายในบริเวณใกล้

เคียงยังมีโรงเรียนอนุบาลลำพูนตั้งอยู่อีกแห่งหนึ่งด้วย สำหรับสถานพยาบาลที่ให้บริการอยู่ใกล้เคียง ได้แก่ ร้านขายยาและคลินิกบริเวณริมถนนอินทขยส ในด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬา ได้แก่ วัดบ้านหลวง วัดประตูลี้ วัดธงสัจจะและสนามกีฬาเทศบาลเมืองลำพูน ส่วนสถานที่ให้บริการอื่น ๆ ได้แก่ การประปาลำพูน สถานีขนส่งจังหวัดลำพูนและฌาปนสถานบ้านหลวง เป็นต้น

จากประวัติความเป็นมาของเมืองลำพูนทำให้ทราบว่าผู้คนในชุมชนนี้ ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาติพันธุ์เดียวกัน คือชาติพันธุ์ยอง ทำให้มีความผูกพันทางสังคมและวัฒนธรรม จึงมีความร่วมมือร่วมใจกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่จัดขึ้นในวัดบ้านหลวงซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้นความสัมพันธ์ในชุมชนและการมีผู้นำทางศีลธรรมร่วมกัน จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านหลวงมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

4.5 สรุป

ในบทนี้ ได้นำเสนอบริบทของพื้นที่ในเขตชุมชนเมืองลำพูนและชุมชนย่อยทั้ง 15 ชุมชนทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของชุมชนเมืองลำพูนที่ผู้ศึกษาได้สำรวจพื้นที่ศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม ซึ่งข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนเมืองลำพูนนั้นนอกจากจะมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานทั้งด้านกายภาพของเมืองดังจะเห็นได้จากสิ่งก่อสร้างและโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ แล้ว กลุ่มคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาติพันธุ์ เม็ง ลัวะ ยอง ขวน ฯลฯ ซึ่งยังคงรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของตนเองมาจวบจนทุกวันนี้

การพัฒนาเมืองลำพูนโดยเทศบาลเมืองลำพูน และการพัฒนาภูมิภาคนี้ตามแนวนโยบายของภาครัฐที่ก่อให้เกิดการลงทุนมหาศาล การจ้างงานและการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมกำลังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในระบบสังคมของชุมชน เช่น การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามากเกินไป การสนใจในเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ การขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านเนื่องจากการแย่งชิงทรัพยากร การละทิ้งครอบครัวเพื่อไปทำงานต่างถิ่นที่มีมากขึ้น เป็นต้น และสภาพแวดล้อมของเมืองลำพูน เช่น การปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำกวง การทิ้งขยะลงในที่สาธารณะ ควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมและยานพาหนะ การจราจรแออัด ที่ส่งผลถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อม และการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองลำพูนที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าลักษณะความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่สูงในชุมชนเมืองลำพูน อีกทั้งบทบาทของผู้นำและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีทุนทางสังคมอยู่สูง ซึ่งทุนทาง

สังคมนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน อันรวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย ขณะเดียวกันก็พบว่าภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลเมืองลำพูน มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการก่อตั้งองค์กรชุมชน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ชุมชนร้องขอ และให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการเพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน รวมถึงการนำเสนอโครงการทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ กับภาครัฐ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับชุมชนเพราะชุมชนกำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังประเด็นที่ได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 5 การดำเนินงาน โดยภาครัฐเพียงอย่างเดียวไม่อาจแก้ปัญหาได้ เพราะเทศบาลเมืองลำพูนเป็นเทศบาลขนาดเล็กจึงได้รับการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางน้อย ดังนั้นจึงต้องการความร่วมมือจากภาคชุมชนเป็นอย่างมากเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยในบทต่อไปได้กล่าวถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูนและชุมชนย่อย รวมถึง สาเหตุของปัญหา ผลกระทบและความรุนแรงของปัญหา ตลอดจนพัฒนาการในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูน รวมถึงปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนประสบความสำเร็จ